



DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 22, İstanbul 2022, 868-914

MEDRESETÜ'L-HATTÂTİNİN İLK ÜSTATLARINDAN MEHMED SAİD VE NECM-İ SEHER ADLI ESERİ

Rukiye Kaymakçı

Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı,
(rkymkci@gmail.com), ORCID: 0000-0001-8871-4988/ **Ph.D. Student, Marmara University Institute of Social
Sciences Department of Islamic History and Arts**

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 23.08.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 11.10.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Yayın Sezonu: Güz

Atıf/Citation

Kaymakçı, Rukiye (2022), "Medresetü'l-hattâtînin İlk Üstatlarından Mehmed Said ve Necm-i Seher Adlı Eseri",
Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 29, 868-914.

Kaymakçı, Rukiye (2022), "Mehmed Said and his work Necm-i Seher, One of the First Masters of Madrasah al-
Hattâtîn", Journal of Ottoman Literature Studies, 29, 868-914.



*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

Metnin son hâlini okuma lütfunda bulunarak tasih edilmesi gereken noktalara işaret eden muhterem hocam
Prof. Dr. Mustafa İsmet Uzun Beyefendi'ye teşekkür ederim.

Medresetü'l-hattâtînin İlk Üstatlarından Mehmed Said ve Necm-i Seher Adlı Eseri

Özet

Bu çalışmanın konusu, XX. yüzyılın önde gelen rik'a hattı üstatlarından Mehmed Said'in hayatı ve *Necm-i Seher* adlı eseridir. Uzun memuriyet hayatı müddetince çok sayıda nişan ve madalya ile mükâfatlandırılan Mehmed Said, Osmanlı sadrazamlarından Küçük Said Paşa (öl. 1914) başta olmak üzere dönemin önde gelen ricaliyle yakın alakası bulunan başarılı bir zattır. *Necm-i Seher* adını verdiği eserinde, çeşitli şekil ve konulardaki manzumelerinin yanı sıra mektup ve arızalarla kendisinin tercümeihâli bulunmaktadır. Eser, hacimce küçük olmasına mukabil Mehmed Said'in tercümeihâliyle manzum-mensur çalışmalarını ihtiva etmesi dolayısıyla şairin edebî şahsiyetini ortaya koyacak yegâne orijinal kaynaktır. Özellikle Mehmed Said'in düşürdüğü tarihler ailesine, yakın çevresine ve dönemin olaylarına dair birçok ipucu vermektedir. Bu yönüyle eser yalnızca edebiyat tarihi için değil, yakın dönem tarihi bakımından da öneme sahiptir. Taranan birçok katalogda eserin yalnızca iki nüshasına ulaşılmıştır. Bunlardan İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde kayıtlı olan nüsha İbnülemin Mahmud Kemal İnâl'a (öl. 1957); İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında bulunan nüsha ise kimliği hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamayan Ali Fuad'a yadigâr olmak üzere bizzat Mehmed Said tarafından istinsah edilmiştir. Çalışmada, müellifçe kaleme alınan ve birinci dereceden kaynak hüviyeti taşıyan tercümeihâlin yanında sicill-i ahvâl defterinde yer alan bilgilerden hareketle Mehmed Said'in biyografisi inşa edildikten sonra *Necm-i Seher*'in özelliklerine değinilmiş, nüshalar kısaca tanıtılmış ve eserin ismi geçen iki nüshası karşılaştırılarak günümüz harflerine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Osmanlı Şiiri, XX. yüzyıl, Medresetü'l-hattâtîn, Mehmed Said, *Necm-i Seher*.

Mehmed Said and his work *Necm-i Seher*, One of the First Masters of Madrasah al-Hattâtîn

Abstract

The life of Mehmed Said, one of the leading masters of rik'a calligraphy of the 20th century, and his work *Necm-i Seher* are the subject of this study. During his long and successful career as a civil servant, Mehmed Said, who was rewarded with many badge and medals, was closely related to the prominent dignitaries of the period, especially Küçük Said Pasha (d. 1914), one of the Ottoman grand viziers. In his work called *Necm-i Seher*, besides his poems in various forms and subjects, since it contains the biography of Mehmed Said and his works in verse and prose. Although the work is small in volume, it is the only source that will reveal the poet's literary personality, since it contains the biography of Mehmed Said and his works in verse and prose. In addition, owing to the composing chronograms by the poet, it is possible to find many clues about his family, close circle and events of the period. In this aspect, the work is important not only for the history of literature, but also for the history of the recent period. Within the scope of the possibility, many catalogs were scanned and two transcript of the work were reached. The first transcript registered in the Istanbul University Rare Works Library was copied by İbnülemin Mahmud Kemal İnâl (d. 1957), and the second transcript located in the Atatürk Library of the Istanbul Metropolitan Municipality, was personally requested by Mehmed Said to be a relic of Ali Fuad. Based on the information contained in the sicill-i ahval registers, besides the biography written by him in the study, the characteristics of *Necm-i Seher* were mentioned, transcripts were briefly introduced, and the two named transcripts of the work were compared and transferred to modern letters.

Keywords: Literature, Ottoman Poetry, 20th Century, Madrasah al-Hattâtîn, Mehmed Said, *Necm-i Seher*.

Giriş

Şairlerin manzume ve yazılarının, çoğu zaman tek bir kitap hâline getirildiği malumdur. Bir araya toplanmasına rağmen isteyerek veya istemeyerek yok olup giden eserler de mevcuttur. Şairler, varlığı ortadan kalkan eserlerini bazen yeniden vücuda getirme gayreti içerisine girmektedir. Bu gayret neticesinde her ne kadar eserin aynısının oluşturulması mümkün değilse de ya benzeri ya muhtasarı yahut da o günkü tecrübe ve bilgi birikimi eklenerek çok daha zengin ve geniş bir şekli elde edilebilmektedir. Osmanlı'nın son dönemiyle Cumhuriyet'in ilk yıllarında hayat sürmüş şair, hattat ve devlet adamı olan Seyyid Mehmed Said'in otuz beş yaşına kadar yazıya döktüklerini bir yangın sonucu kaybetmesi üzerine telif ettiği *Necm-i Seher*'i işte böyle bir çabanın ürünüdür.

Mehmed Said'in hayatına dair şimdiye kadar bilinenlerin büyük çoğunluğu İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın (öl. 1957) *Son Hattatlar* adlı eserinde yer alan bilgilerden ibaret kalmıştır. Çalışmanın konusu olan *Necm-i Seher*'in son kısmında bulunan ve müellifin kaleminden çıkmış olan tercümeihâlden anlaşılacağı üzere İbnülemin hazırladığı biyografiyi muhtemelen kendisine gönderilen bu nüshadan aktarmıştır. Bu çalışmada ise Mehmed Said'in hayatı hakkında İbnülemin'in verdiği bilgilerle *Necm-i Seher*'de yer alan tercümeihâli yanında sicill-i ahvâl defterindeki kayıtlardan faydalanılmıştır.¹

Mehmed Said'in Hayatı

Mehmed Said, Temmuz 1860'ta İstanbul Kadıköy'de doğdu. Babası, Deâvî Nezâreti muavin-i evveli Mehmed Nâşir Efendi'nin (öl. 1871) oğlu olup Dâhiliye Nezâreti Mektûbî Kalemî mümeyyizliğinden emekli Tâhir Efendi'dir (öl. 1912). Annesi Hassa Başmimar Kasım Ağa (öl. 1660) ve Narhî Hasan Efendi evladından Halil Bey'in kızı ve Silâhdar Mehmed İslam Ağa'nın torunu Şerife Emine Hanım'dır (öl. 1895/6). Gerek aile hakkında kayda geçen bilgilerden gerekse Mehmed Said'in "*Şerâfet-i nesebimiz yedimizde bulunan şecere ile müsbetdir.*" (Mehmed Said 39İ^b) beyanından ailenin Hz. Peygamber'in soyundan geldiği anlaşılmaktadır.

Mehmed Said ilk olarak Çiçek Pazarı ve Vâlîde Rüşdiye mekteplerinde eğitim aldı. Daha sonra Lisân Mektebinde tahsiline devam etti. Hocazâde Mehmed Efendi ile bazı özel hocalardan Arapça, Farsça ve ulum-ı nafia öğrendi. Fransızcaya da aşına oldu. Bu arada Âmedî hulefalığında ve Şûrâyı Devlet azalığında bulunmuş olan Cihanzâde Damadı Esad Bey'den (öl. 1907) rik'a meşk ederek hüsn-i hatta maharet kazandı.

1875'te on beş yaşında iken Sadâret Mektûbî Kaleminde mülazemetle memuriyete başladı. 1885'te Küçük Said Paşa'nın (öl. 1914) "*hüsn-i hat ve selîka ashâbından olması cihetiyle*" (Mehmed Said 39İ^b) şeklinde kayıt düştüğü arzı üzerine Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyun Odasının dördüncü sınıf hulefalığına tayin edildi ve tedricen sınıf-ı evvele yükseldi. 1901'de bu göreviyle birlikte Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ zabıt kitabeti vazifesini yürüttü. İlaveten 1903'te Avlonyalı Ferid Paşa'nın (öl. 1914) mühürdarlık görevine getirildi ve Paşa'nın sadrazamlığı süresince vazifesine devam etti. 1908'de Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyun muavinliği görevine atandı. 1909'da gerçekleştirilen tensikat sırasında muavinliğin lağvı üzerine tekrar Meclis-i Vükelâ zabıt kitabeti vazifesine döndü. Aynı sene tahrirat müdürü unvanıyla sadaret mektupçuluğuna memur oldu. 1913'te otuz dokuz sene süren devlet hizmetinden azledildi. Daha sonra Şeyhülislam Hayri Efendi'nin (öl. 1921) ve bazı dostlarının teklif ve ısrarları üzerine Medresetü'l-hattâtinde rik'a hattı muallimliği görevini kabul ederek medresenin ilk kadrosunda yer aldı ve birkaç talebeye icazet verdi. Son devrin büyük Türk hattatlarından Mustafa Halim Özyazıcı (öl. 1964) ders verdiği talebeler arasındadır (Derman 2007: XXXIV/135). İbnülemin de Evkâf-ı İslâmiyye Müzesi İdare Meclisi Heyetince yapılan teklifleri

¹ bk. Mehmed Said 39İ^b-41İ^a; DH.SAİD.d. 10/181-182; İnal 1955: 750-752.

üzerine Mehmed Said'in rik'a hattı muallimliğini kabul ettiğini nakletmektedir (İnal 1955: 752). 1918'de ise Mâbeyn-i Hümâyün ikinci kitabeti hizmetine getirildi. Bu görevine ilave olarak 1921/22'de Hazîne-i Hâssa Müdüriyet-i Umûmiyyesi vekâletine tayin oldu. 1922'de azledilince görevinden ayrıldı ve 1923'te emekli oldu.

Gayret ve üstün hizmetlerinden dolayı Mehmed Said'e 1882'de rütbe-i sâlise, 1883'te rütbe-i sâniyye sınıf-ı sâniisi, sınıf-ı mütemâyizi ve rütbe-i ûlâ sınıf-ı sâniisi tevcih edildi. Daha sonra 1887'de üçüncü rütbeden Mecîdî nişanı, 1889'da dördüncü rütbeden Osmânî nişanı, 1892'de üçüncü rütbeden nişan-ı âlî-i Osmânî, 1893'te rütbe-i ûlâ sınıf-ı evveli, 1896'da ikinci rütbeden Mecîdî nişanı, 1893'te gümüş iftihar, 1897'de Yunan muharebe madalyaları, 1898'de ikinci rütbeden Osmânî nişanı, 1900'de birinci rütbeden Mecîdî nişanı, 1901'de rütbe-yi vâlâ, 1904'te altın liyakat madalyası, 1906'da altın imtiyaz madalyası verildi. Kendisi gümüş imtiyaz madalyasına nail olduğunu da söylemekle beraber bu konuda sicil kaydında bir bilgi yoktur.

İbnülemin, Mehmed Said'den "*Müstakim, afif, vakur âdemdi. Tavrına bakanlar, mütekebbir zan ederlerse de öyle değildi. Zemanında Babı âlide en güzel rik'a yazan o idi.*" şeklinde övgüyle bahsetmekte ve seksen yaşında olduğu hâlde daha genç görüldüğünü dile getirmektedir (İnal 1955: 752). Sicil kaydında "*Mûceb-i mes'ûliyyet ve şikâyet bir gûne hareketde bulunmamışdır.*" ifadesiyle hakkında yazılan mülâhazada "*hüsn-i hat ve selîka ashâbından edîb ve müdâvim bir zâtdır.*" denildiği belirtilmektedir (DH.SAİD.d. 10/181). Mehmed Said, 1 Aralık 1938'de Kadıköy'deki evinde vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığına defnedildi (İnal 1955: 752).

Mehmed Said'in mensur ve manzum eserlerinin yer aldığı mecmua, 1895'te eviyle birlikte yandıktan² kendisi hafızasında kalanlarla dostlarında mahfuz olanları günümüze ulaşan tek eseri *Necm-i Seher*'de bir araya getirmiştir.

Necm-i Seher'in Özellikleri

Mehmed Said "*Küçük yaşımdan beri yazdığım mensûr ve manzûm âsârımı câmi' mecmû'a hânemizle berâber muhterik olmağla âsâr-ı edebiyemden hâfızamda ve ba'zı zevâtta kalan aksâmını cem' ile husûle gelen Necm-i Seher 'unvânlı bir eser-i muhtasarım olduğunu (Kâmil artar hemîşe kadr-i hüner/Andırır cihânda sâhibin eser)³ medlûlüne mâ-sadak olmak ümîdiyle burada zikre lüzûm gördüm.*" (Mehmed Said 40İb) demek suretiyle eserin nasıl ortaya çıktığını açıklamaktadır. Ayrıca "*Ne-bahâr-ı hayâtımın en müzehher ve mümtâz, en latîf ve rûh-nevâz vakâyi' ve hâtırâtına sabâh yıldızı şâhid ve mukaddeme-i tulû'ât ü sünûhâtım hep o hâr u nevvâr zamâna 'â'id olduğu için işbu eser-i kemter fersizliğiyle berâber Necm-i Seher tesmiye edildi.*" (Mehmed Said 1İb) sözleriyle eserine niçin "*Necm-i Seher*" adını verdiğini dile getirmektedir.

Eserde çeşitli konu ve şekillerde aruz vezniyle yazılmış manzumelerin yanı sıra ariza ve mektuplarla şairin bizzat kendisi hakkında yazdığı tercümeihâl bulunmaktadır. Tarih manzumelerinden ikisi Farsça söylenmiştir. Bununla birlikte "*Sadr-ı Müşârün-ileyhe Hengâm-ı Ma'zûliyyetlerinde Takdîm Olunan Târîh-i Sâl*" başlıklı tarih manzumesinde biri Arapça, biri Farsça iki beyte yer verilirken eserin başında bir Arapça beyit nakledilmiştir. Şairin bazen na't, gazel, beyt gibi kısa başlıklar bazen de açıklama mahiyetinde uzun başlıklar tercih ettiği görülmektedir. Eserde na't, padişahlar için nazma çekilen cülusiyeler, devlet büyüklerine yazılan methiyeler, değişik vesilelerle düşürülen tarihler, millî marş olmak üzere yazılan bir güfte, Giuseppe Verdi'nin (öl. 1901) Le Trouvère isimli operasının birinci perdesinin ilk sahnesinin manzum olarak çevirisi gibi muhtelif konularda nazımlar vardır. Şair tarafından yazılan ariza ve mektuplar ise manzume takdimi, taziyeleri sunma ve gönderilen mektuplara cevap verme gibi

² Sadrazam Küçük Said Paşa, evlerinin yanması sebebiyle zor durumda kalan aile için atıyye verilmesi talebinde bulunmuştur. Bu arizadan hareketle yangının senesi tespit edilebilmiştir. bk. BEO, 000646/048437.

³ Beytin ikinci mısraı aslında "*Andırır sâhibin cihânda eser*" şeklindedir. bk. Yûsuf Kâmil Paşa 1279: 3.

maksatlarla yazılmıştır. Bilhassa “Sadr-ı Esbak Merhûm Sa’îd Paşa’nın Sekizinci Sadâretde Bu ‘Âcizi Şî’r ile İştigâl Ediyor mu Diye Rûfekâdan Ba’zılarına Su’âl Buyurdıkları Mesmû’um Olması Üzerine Kaleme Alınmıştır” başlıklı mektup, şairin edebî şahsiyeti hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere eser geleneğe uygun şekilde tertip edilmese de belirli bir düzende çeşitli şekil ve türlerin yanı sıra Mehmed Said’in hayatına dair önemli ve dikkat çekici malumat içermektedir. Bu bakımdan eser, bir taraftan Mehmed Said’in hayatına ışık tutarken diğer taraftan da edebiyat tarihi içerisindeki yerinin belirlenmesine imkân sağlamaktadır.

Nüsha Tavsifleri

Yapılan araştırmalar neticesinde *Necm-i Seher*’in iki nüshasına ulaşılmıştır. Her ikisi de bizzat Mehmed Said tarafından yazılmış ve kendisinden yadigâr olarak İbnülemin Mahmud Kemal İnal ile Ali Fuad Bey’e bırakılmıştır. Karşılaştırmalı metinde İbnülemin Koleksiyonu’nda yer alan nüsha için “İ”, Muallim Cevdet Yazmaları’nda bulunan nüsha için “M” harfi tercih edilmiştir. İki nüsha birbiriyle büyük ve önemli bir farklılık göstermemektedir. Ancak ilk nüshada fazladan bir manzume bulunduğundan hazırlanan metinde bu nüsha esas alınmış, diğer nüshadaki farklılıklara dipnotta işaret edilmiştir.

I. Nüsha: İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi, İbnülemin Koleksiyonu, 3397/NEKTY10813:⁴ İbnülemin’e ait olan nüshada istinsah tarihi ve yeri hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Nüsha simli kumaş ile kaplı olup çârkûşe cilt tekniğiyle ciltlenmiştir. Sirt kısmı ve kenarları taba rengi kumaş kaplıdır. Esere kurşun kalemle varak numarası verilmiştir. Dış kapak ölçüsü 193x126 mm olan nüshanın cildi ve varakları iyi durumdadır. Kâğıdı krem rengi ve aharlıdır. Metin kısmı 41 varaktan müteşekkil olup defterin son kısmı boş kalmıştır. Rik’a hattı ile yazılan eserde satır sayısı farklılık göstermektedir. Metin kısmında siyah mürekkep, başlıklarla başlık mahiyetindeki açıklamalarda ise kırmızı mürekkep kullanılmıştır. İki vikaye yaprağı bulunmaktadır. Zahriyede “*İbnü’l-Emîn Mahmûd Kemâl Bey Efendi’ye yâdigâr-ı mahsûsamdır. [imzâ] Sa’îd*” şeklindeki notla kütüphane mührü mevcuttur.

II. Nüsha: İBB Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, 280: Ali Fuad Bey için yazılan nüshada da istinsah yeri hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Ancak Ali Fuad’a ithafen yazılan nota “25 Eylül 1929” tarih olarak düşülmüştür. Ebrulu bir cilt içerisinde yer alan eser aynı şekilde çârkûşe cilt tekniğiyle yapılmıştır. Sirt kısmı ve kenarları koyu kahverengi kumaş kaplıdır. Bu nüshanın cildinde ve varaklarında bazı yıpranmalar meydana gelmiştir. Esere Osmanlı Türkçesiyle sayfa numaraları konmuşken günümüz rakamlarıyla varak numaraları da verilmiştir. Metin kısmı 40 varaktan oluşan eserin aynı şekilde son varakları boştur. Dış kapak ölçüsü 190x125 mm’dir. Diğer özellikleri birinci nüshayla benzerdir. Ancak asıl metnin 1^a’da başladığı bu nüshada diğer nüshadan farklı olarak üç vikaye yaprağı bulunmaktadır. Üçüncüsünün b yüzünde “*Pek muhterem Alî Fu’ûd Bey Efendi Hazretlerine yâdigâr-ı nâciz olarak takdîm kıldını. fi 25 Eylül sene 929 [imzâ] Sa’îd.*” notu vardır.

Sonuç

Sadâret Mektûbî Kaleminden başlayarak çeşitli memuriyetlerde bulunan ve Medresetü’l-hattâfînin ilk kadrosunda rik’a muallimi olarak yer alan Mehmed Said hakkında verilen bilgiler önceki çalışmalarda genellikle İbnülemin’in naklettiklerinden öteye gidememiş ve kaydedilen bazı tarihlerde sehven hatalar meydana gelmişti. Bu sebeple çalışmada sicil kaydı ve bizzat kaleme aldığı tercümeihâlden yola çıkılarak biyografisi tekrardan yazılmış ve gerekli yerler tashih

⁴ 3397 demirbaş numarasıyla katalogda yer alırken yeni kataloglamada esere NEKTY10813 numarası verilmiştir.

edilmiştir. Mehmed Said'in beyanından açıkça anlaşıldığı gibi tek eseri *Necm-i Seher*'dir. Eser birçok kaynakta zikredilmesine rağmen hâlâ mevcut olup olmadığı bilinmemektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde eserin iki nüshası tespit edilmiş ve karşılaştırmalı metni sunulmuştur. Bu nüshalar müellif nüshası olmasından başka Medresetü'l-hattâtînin ilk üstatlarından bir müellif tarafından yazılması bakımından da başlı başına bir değere sahiptir.

Kaynaklar

BOA, Bâbîâlî Evrak Odası Evrakı (BEO), 000646/048437.

BOA, Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri Fihristi (DH.SAİD.d), 10/181-182.

DERMAN, M. Uğur (2007), "Özyazıcı, Mustafa Halim", *DİA*, XXXIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 135.

Hâfız-ı Şîrâzî (1944), *Hafız Divanı* (çev. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul: Maarif Matbaası.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (1955), *Son Hattatlar*, İstanbul: Maarif Basımevi.

İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî (1421), *Keşfü'l-hafâ*, thk. Yusuf b. Muhammed el-Hâc Ahmed, II, Dımaşk: Mektebetü'l-ilmî'l-hadis.

Mehmed Said, *Necm-i Seher*, İBB Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, nr. 280.

Mehmed Said, *Necm-i Seher*, İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi, İbnülemin Koleksiyonu, nr. 3397/NEKTY10813.

Yûsuf Kâmil Paşa (1279), *Tercüme-i Telemak*, İstanbul: Tabhâne-i Âmire.

Ziyâ Paşa (1928), *Tercî'-bend ve Terkîb-bend*, İstanbul: Ahmed Kâmil ve Şerîki Matbaası.

Metin

[1İ^b/1M^b]

NECM-İ SEHER

Nev-bahâr-ı hayâtımın en müzehher ve mümtâz en latîf ve rûh-nevâz vakâyi' ve hâtırâtına sabâh yıldızı şâhid ve mukaddeme-i tulû'ât ü sünûhâtım hep o hâr u nevvâr zamâna 'â'id olduğu için işbu eser-i kemter fersizliğiyle berâber *Necm-i Seher* tesmiye edildi.

[2İ^a/1M^a]

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. 'Âlem-i fânîde yokdur zâta imkân-ı bekâ
Belki hâtırda kala nâm u hayâli bir zamân
2. Tab'ımı âsâr-ı hâmem şeklimi bu resm ile
Ben de etdim bezm-i yârâna Sa'îdâ armağân

فَانظُرُوا بَعْدَنَا إِلَى الْآثَارِ⁵

إِنَّ آثَارَنَا تَدُلُّ عَلَيْنَا

[2İ^b/2M^a]

Na't-ı Şerîf

[Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

1. Vücûdun zübde-i nûr-ı Hudâ'dır yâ Resûlallâh
Kelâmın dürre-i bahr-ı hüddâdır yâ Resûlallâh
2. Şeh-i iklim-i levlâk⁶ oldu 'unvân-ı hümâyûnun
Zemîni tahtının fevka's-semâdır yâ Resûlallâh
3. Harîm-i lî ma'allâha⁷ nedîm-i müctebâ olmak
Sana bir lutf-ı hâss-ı Kibriyâ'dır yâ Resûlallâh
4. Fezâda cümle-i eflâk ü gabrâda bütün zerrât
Senin şevkîn ile cünbüş-nümâdır yâ Resûlallâh
5. Dü çeşm-i tîre-gûn-ı 'âşık-ı dîdâr bana her dem
Gubâr-ı ravza-i pâkin cilâdır yâ Resûlallâh
6. Günehkârân-ı ümmet müflis-i mahşer olur mu hiç
Huzûr-ı hâk-i pâyin kîmiyâdır yâ Resûlallâh
7. Sa'îd'in 'âcizâne cür'et-i vâf etmesi böyle
Şefâ'at maksadıyla ilticâdır yâ Resûlallâh

8 Nisan sene 330⁸

⁵ İne âsârânâ tedüllü 'aleyânâ/Fe'nzurû ba'denâ ile'l-âsâr: Şüphesiz eserlerimiz bize delalet eder, öyleyse bizden sonra eserlerimize bakın.

⁶ Tamamı «لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ الْاَفْلَاكَ» şeklinde olan "Ey Resulüm! Sen olmasaydın, sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım." manasındaki sözden kısmi ve lafzi iktibastır. bk. el-Aclûnî 1421: II/191.

⁷ Tamamı «لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْعَى فِيهِ مَلَكٌ مُعْرَبٌ وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ» şeklinde olan "Benim Allah ile öyle vaktim var ki ne bir mukarreb melek ne de gönderilmiş nebilerden hiçbiri o ana ulaşmıştır." manasına gelen sözden kısmi ve lafzi iktibastır. bk. el-Aclûnî 1421: II/202.

⁸ M: Tarih yok.

[3İ^a/2M^b]

**Şevketlü Sultân Mehmed Han-ı Hâmis Hazretlerinin Cülûsları Hakkında Tanzîm Olunan
Kasîde-i Tebrîkiyyedir:⁹**

[*Mefâ'ülün mefâ'ülün fe'ülün*]

1. Nedir bu nûr-ı subh-ı şâdimânî
Nedir bu sûr-ı baht u kâmurânî
2. Nedir bu rûz-ı feyz-â-feyz-i millî
Nedir ihyâ eden âyâ cihânı
3. Hayât-âver olup her mürde kalbe
Tarâvet-yâb eden bu hâk-dânı
4. Ne hûş bir hâl-i cennet aldı devrân
Ki şâd ender-cihân mihnet-keşânı
5. Zehî sun'-ı bedî'u'l-hayr-ı Hâlık
'Aceb i'câz-ı rûhullâh-ı sâni
6. Hezârân müjde ey millet ki milket
Verir Bâğ-ı İrem'den nev-nişân
7. Bu yıl gül devri hürriyetle geldi
Nesîm-i i'tilânın var vezânı
8. Bugün ikbâl n'ola açdı feyyâz
Nikâb-ı gonca-i emn ü emânı
9. Bugün hasret-keşâna şâhid-i baht
Verir câm-ı safâ-yı erguvânî
10. Felek bed' etdi artık devr-i sa'da
Erişdi 'izz ü ikbâlin zamânı
11. Bugün ol rütbe rûşen çeşm-i 'âlem
Ki hayretle görenler böyle ânı
12. Sanır burc-ı şerefde oldu peydâ
Nice şems-i cihân-tâbın kırânı
13. Bugün ol 'îd-i ekberdir ki Cibrîl
Eder tekbîre da'vet kudsiyânı
14. Bugün ol rûzdur ki mihr-i şevket
Münevver eyledi kevn ü mekânı
15. Bugün ol rûzdur ki buldu millet
Mu'azzam bir şeh-i sâhib-kırânı
16. Bugün tevdî' olundu rahş-ı mülkün
Yed-i beyzâ-yı sâniye 'inânı
17. Gürûh-ı kudsiyân u halk-ı 'âlem
Bugün tebrîk eder 'Osmâniyânı
18. Nasîb etdi Hudâ bugünde zîrâ
'İbâdullâha bir genc-i nihânı
19. Sezâ yazsa melâ'ik tâk-ı 'arşa
Bugün tuğrâ-yı sultân-ı zamânı

[3M^a][3İ^b]

⁹ M: Sultân Mehmed Han-ı Hâmis Hazretlerinin Cülûsları Hakkında Kasîde

20. Ne sultân-ı celîlü'ş-şân-ı¹⁰ 'âdil
Ki verdi cism-i mülke tâze cânı
21. Mehmed Han gerdûn-ı âsitânın
Kader emriyle eyler hem-'inânı
22. Emîrû'l-mü'minîn-i 'arş-ı temkîn
Hilâfet tahtının tâbiş-feşânı
23. O sultân ki felek Keyvân'ı etmiş
Harîminde gezer bir pâsbânı
24. Kamer meş'al-keşi olmuş güneş de
Cebîn-sâ-yi gubâr-ı âsitânı
25. Murassa' fers-i pâ-yı şevketidir
Rehinde âsumânın keh-keşânı
26. Ne hâkân-ı kerîm ki ferkadândır
Rikâbında iki peyk-i devânı
27. Eder devlet-serâsında ser-â-ser
Cenâh-ı murg-ı kudsî sâye-bânı
28. Muhît-i himmetinde zerre olmaz
Kıyâs etsem fezâ-yı âsumânı
29. Kühen pîr-i felek görmüş değıldir
Bu rütbe şehriyâr-i kâr-dânı
30. Anladıkça kemâl-i 'adl ü dâdı
Süleymân'ın okunmaz dâstânı
31. Şeref-pâ-bûsuna Hüsrev ereydi
Nisâr eylerdi genc-i şâyegânı
32. Bi-hamdillâh bize oldu müyesser
Bu devr-i emn ü hayrın iktirânı
33. Lisân-ı kâ'inâtın böyle demde
Nidâ-yı bârekallâhdır beyânı
34. Şehin-şâhâ cihân-dârâ hidîvâ
Eyâ bu devletin ümmîd-i şânı
35. İmâmü'l-Müslimîn ü zıll-i Hakk'ın
Sezâ eflâka etsin hükmrânı
36. Mîn 'indillâh mü'eyyedsin zaferle
Buna yok kimsenin reyb ü gümânı
37. Huzûrunda o üstâd-ı hâkimsin
K'olur ebkem Aristo'nun zebânı
38. Çerâğ-ı dânişinden 'akl-ı evvel
Alır nûr-ı kemâl-i câvidânı
39. Cülûs etdin yetişdin dâda geldin
Halâs etdin esâret-dîdegânı
40. Bugün nâm ü kudûmünle mübeşşer
Cenâb-ı Fâtih'in rûh-ı revânı

[4İ^a/3M^b]

¹⁰ M: u

41. Bugün 'ömr-i mükerrerle cihânın
Safâ-yâb olmada pîr ü cevânı
42. Bırakmışdı felek bir hayli müddet
Zebânîler elinde gülsitânı
43. Yıkıldı bîm-i kahrınla bugün lîk
Huveynât-ı nifâkın âşiyânı
44. Bugün âb-ı hayâtla Hızr-ı tevfik
Eder sîr-âb kâm-ı dil-teşnegânı
45. Neşât-engîz o rütbe hâl-i kişver
Ki yâd etmez behiştî sâkinânı
46. Bugün feryâd eden yok milketinde
Meger gülzâr-ı şevkın bülbülânı
47. Bu revnakla sezâdır gıpta etse
Zemîne âsumânın ahterânı
48. Şehâ hem ba'de-zîn sensin cihânın
Velî-i ni'met-i bî-ımtinânı
49. Ne var bu şevkle îfâ edersem
Tefâhurla rusûm-ı şâ'irânı
50. Benim ol şâ'ir-i kudsî ki nazmım
Lisânü'l-gaybın olmuş tercümânı
51. Eder gark-ı ebed dürr-i beyânım
Bihâr-ı hayrete nazm-âverânı
52. Göreydi hâmemin nakş u nigârın
Bozardı şerm-ile Erjeng'i Mânî
53. Sa'îd artık yeter tasdî' vü ta'cîz
O hâkân-ı kerîm-i mihr-bânı
54. Du'â eyle zamândır tâ ki bulsun
Kabûl-gâh-ı Hudâ-yı müste'ânı
55. Makar etdikçe şâh-ı mihr-i enver
Medâr-ı rif'at-ı hâver-sitânı
56. O sultânın kemâl-i 'âfiyetle
Serîrinde ola mesrûr cenânı
57. Ziyâ-yı nusret ü tevfik ü bahtı
Münevver-sâz ede kevn ü mekânı
58. Ola teshîr-i heft iklim nasîbi
Be-hakk-ı 'izzet-i **seb'u'l-mesânî**¹¹
59. Cihânda şevket ü iclâlle olsun
Metâf-ı tâcdârân-ı âsitânı

[4İ^b][4M^a]

**Şevketlü Sultân Mehmed Han-ı Sâdis Hazretlerinin Cülûsları Hakkında Tanzîm
Olunmuştur:**¹²

¹¹ Hicr suresinin "Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (ayetlerden) yedisini ve yüce Kur'an'ı verdik." mealindeki 87. ayet-i kerimesine atıf yapılmaktadır.

¹² M: Sultân Mehmed Han-ı Sâdis Hazretlerinin Cülûslarına Dâ'ir Tebrîkiyye

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. Bârekallâh ey şehin-şâh-ı vahîd
Vey mu'azzam sâye-i Rabb-i Mecîd
2. Taht-ı 'Osmânî vücûdunla senin
Buldu şimdi 'izz ü ikbâl-i cedîd
3. Çehre-i millet cülûsunla beşûş
Yümn ü nusret baht-ı devletde pedîd
4. Böylece eyler du'ânı her zamân
Hâlisâne 'abd-i memlûkün Sa'îd
5. Kâm-kâr ol çok yaşa iclâl ile
Şevketin artsın ilâ yevmi'l-va'îd

[5İ^a]

Sadr-ı Esbâk Merhûm Mehmed Emîn 'Âlî Paşa Hakkında Medhiyye:¹³

[Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün]

1. Ey sadr-ı semâ pâyeye vü ey dâver-i 'âlî
Mâ-dûn görünür rûtbene nisbetle e'âlî
2. Rûhun ediyor sûret-i 'ulviyyeti ihyâ
Zâtınla mücessem hele mefhûm-ı me'âlî
3. Etmiş nazar-ı feyzini her vech-ile Allah
A'lâya da ednâya da esbâb-ı te'âlî
4. Yüksek idi ol mertebe kim nâm-ı şerîfin
Bulmuşdu semâvât-ı Hudâ-yı müte'âlî
5. Bir nakş-ı nigînindi şu mîsrâ'-ı tevâzu'
(Hâk ol ki Hudâ mertebeni eyleye 'âlî)

[5İ^b]

[4M^b]

Târîh-i Sâl

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. Nice mâh u sâl teceddüd eyledikçe eylesin
'Ömr ü ikbâl-i hümâyûnu mezîd Rabbü'l-felak
2. Geldi yek-şenbe günü hâtif dedi târîh Sa'îd
Eylesin 'Abdülhamîd Han'a yümn bu sâli Hak

(1299+1) 1300 ايلسون عبدالحميد خانه يمن بو سالی حق

[6İ^a]

Târîh-i Sâl

[Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

1. Şehin-şâh-ı mükerrem Hazret-i 'Abdülhamîd¹⁴ kim¹⁵
Odur bir mefhar-ı akdes şehân-ı Âl-i 'Osmân'a
2. Te'âlallâh zehî şâh-ı melek-haslet kadir-kudret
Der-i dürc-i hilâfet gevher-i yektâ vü ferdâne
3. Bu gûne bir hamîdü'l-halk sultân gelmemiş dehre
Kühen çarh-ı felek âgâz edelden tâ ki devrâna

¹³ M nüshasında bu methiye yok.

¹⁴ M: + Han

¹⁵ "Abdülhamîd kim odur" yazılmışsa da "odur" kelimesinin üstü çizilmiştir.

4. O rütbe himmeti ‘âlî ki her bir zerre-i hâki
Nigâh-ı lutfla¹⁶ mağbût eder hûrşîd-i rahşâna
5. Hem ol gîtî-sitân şâh-ı kerem-kâr u felek-şânın
Verir revnak fûrûğ-ı tîr-i ihsânı ekvâna
6. Göreydi cûd u in‘âm ü sehâ-yı pâdişâhîsin
Olurdu şüphesiz Hâtem ‘arak-rîzân hacîlâne [5M^a]
7. Anın dârât ü ikbâl-i¹⁷ celâli yâd olundukça
Anılmaz kıssa-i Dârâ misâl-i köhne efsâne [6İ^b]
8. Anın fermânının üftâdesidir ‘akl-ı kül her bâr
Ki mehbitdir fu‘âd-ı pâki ilhâmât-ı Yezdân‘a
9. Şükûh u şevketi şem‘-i münîr-i ‘âlem-ârâdır
Felekde âfitâb ü meh ana nisbetle pervâne
10. Mu‘allâdır o rütbe âsitân-ı bâr-gâhı kim
Mühâzîdir tasavvurda hemân gerdûn-ı gerdâna
11. Revâ zîr-i nigîn-i hükmü olsa ser-te-ser ‘âlem
Bu ‘adl ü dâd ile bî-şek odur sânî Süleymân‘a
12. Zamân-ı râhat u emni o sultân-ı cihân-bânın
Sezâdır reşk-bahş olsa nice âsûde ezmâna
13. Kemâl-i imtizâc üzre tabâyî‘ ‘ahd-ı lutfunda
Meger sûzân olursa şem‘aya¹⁸ pervâne pervâne [5M^b]
14. Nesîm-i himmet ü feyziyle döndü câ-be-câ mülkü
Ma‘ârifle mutarrâ bir bahârsitân-ı ‘irfâna [7İ^a]
15. Sabâ-yı re‘feti gülzâr edip dehri safâlarla
Verir gül-bûy-i âsâyış meşâm-ı zîr-i destâna
16. O hâkân-ı me‘âlî-şân u zillullâh-‘unvânın
Gelir tanzîm-i medhinde hemân hayret sühan-dâna
17. Sa‘îd vasf-ı hümâyûnu senin haddin değil îfâ
Hulûs-ı kalb ile eyle du‘â-yı müstemendâne
18. Hudâ ‘ömriyle iclâlin mezîd edip nice yıllar
Serîr-i saltanatda eyleye ârâm-ı şâhâne
19. Ola her rûzı ‘îd ü her nev-sâli ferruh-fâl
Hemîşe tâ ki mihr ü meh vere Ferhâd-ı Rustân‘a
20. Dedim lafzen ü ma‘nen ahkarâne sâl târîhin
Bin üç yüz bir yılı sa‘d eyleye Allah Hamîd Han‘a [6M^a]

بيك اوچيوز بر ييلى سعد ايليه الله حميد خانه 1301

¹⁶ M: lutf ile

¹⁷ M: + ü

¹⁸ M: şem‘le

[7İ^b]

Târîh-i Sâl

[*Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*]

1. Şeh-i evreng-i 'adl ü mekremet 'Abdülhamîd Han'ın
Ede 'ömriyle ikbâlin hezârân sâl mezîd ma'bûd
2. O bir mihr-i sipihr-i devlet ü iclâl ü şevketdir
Ki billâh etmemişdir mislini çeşm-i felek meşhûd
3. Kerâmet re'fet ü şefkat 'inâyet 'unsur-ı pâki
Nihâdında 'adâlet himmet ü hikmet kerem mevcûd
4. Bi-hamdillâh nice hayrât ü te'sîsât edip inşâ¹⁹
Riyâz-ı cennete etdi riyâsız mülkünü mahsûd
5. Terakkî üzredir 'asrında her gün devlet ü millet
Fünûn u ma'rifet ez-cümle kim²⁰ olmuş idi mefkûd
6. Anın evsâfını tahrîr benim haddim değil ancak
Du'â-yı imtidâd-ı devletin tekrâr der-i²¹ maksûd
7. 'Îmâd-i dîn ü millet hem hayât-ı cism-i devlettir
Ola tâ haşre dek fark-ı enâmda sâyesi memdûd
8. Edip her sâlini Hak sa'd ü her bir ânını hazm
Kıla tab'-ı hümâyûnunun hemîşe şâd u şevk-âlûd
9. 'Abîdâne Sa'îd tebrîk edip yaz cevherîn târîh
Hudâ 'Abdülhamîd Han'a yeni sâli ede mes'ûd

خدا عبدالحمید خانہ یکی سالی ایده مسعود 1302

تاریخ سال بزبان فارسی

- ۱- حضرت سلطان حمید خان را مژده بقرآن خدای مجیب
نَضْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ²² 1302
- ۲- شد بتفأل ز او تاریخ سال

[8İ^b/7M^a]

Târîh-i Sâl

[*Müstef'ilün müstef'ilün*]

1. Oldu yine şekl-i hilâl
Sâl-i bedî' u'l-hayra dâll
2. Tâ ki ede 'arz-ı cemâl
Bâ-feyz ü ikbâl-i cedîd
3. Zıll-i zalîl-i Kibriyâ
Sultân-ı kerrûbî-likâ
4. 'Abdülhamîd Han'a Hudâ
Etsin sa'îd ender sa'îd

¹⁹ M: ihyâ

²⁰ M: ki

²¹ M: - der

²² **Târîh-i Sâl be-Zebân-ı Fârsî** Hazret-i Sultân Hamîd Han râ/Müjde be-Kur'ân-ı Hudâ-yı Mucîb/Şod be-tefe'ül zi û târîh-i sâl/Nasrun minellâhi ve fethun karîb: **Farsça Yeni Yıl Tarihi** Hazret-i Sultan Abdülhamid Han'a dua ve niyazları kabul eden Allah'ın Kur'an ile müjdesi; ondan tefe'ül edince **Allah'ın yardımı ve yakın bir fetih** (Saff 61/13) mealindeki ayetin ebced değeri yılın tarihi oldu.

5. Ol hüsrev-i lutf-i'tiyâd
Etdikçe icrâ 'adl ü dâd
6. Oldu cihân mennûn u şâd
Zulm ü te'addî nâ-bedîd
7. 'Aynü'l-hayâtı devletin
Ni'me'l-emîri milketin
8. Mihr-i sipihr-i şevketin
Ol tâcdâr-ı cemm-i 'ubeyd
9. Ey Hâlık-ı kevn ü mekân
Ol şâhı eyle çok zamân
10. Zîb-i serîr-i 'izz ü şân
Bâ-sıhhat ü 'ömr-i mezîd
11. Sâli ebed-fîrûz ola
Mâhı şeref-efrûz ola
12. Rûzı safâ-endûz ola
Her bir demi manend-i 'îd
13. Kemter Sa'îd tebrîk eder
'Arz ile târîh-i güher
14. Olsun sa'îd ü fevz-eser
Hep sâl-i Han 'Abdülhamîd

اولسون سعید و فوز اثر

هپ سال خان عبدالحمید 1311

[9İa]

تاریخ سال بزبان فارسی²³

[7M^b]

- | | |
|---|--------------------------|
| چون صبح عید شادی رسم | ۱- از لطف حق مؤده دهم |
| آمد باقبال جدید | ۲- کامسال نو فرخنده دم |
| هر روز و شب یزدان را | ۳- من بی ریا خوانم دعا |
| بر تخت با عمر مدید | ۴- تا سایه اش یابد بقا |
| آن سرور مهر آستان | ۵- آن ظل رب مستعان |
| عدل و عنایات مزید | ۶- در عهد خود کرد رایگان |
| نکته فشان چون ²⁴ ورد تر | ۷- اشکوفه علم و هنر |
| رو داده بی کفت و شنید | ۸- فیض و ترقی سرتسر |
| مدیون شکر و منت است | ۹- عالم غریق نعمت است |
| جور و ستم شد نا بدید | ۱۰- هر گوشه باغ جنت است |
| چون ²⁵ سبعة سیاره جو | ۱۱- در آسمان مدح او |
| پر زیب و نور بی ندید | ۱۲- این قطعه تابد سوبسو |
| تاریخ شد هم معتبر | ۱۳- این مصرع تام و کهر |
| نو سال خان عبدالحمید ²⁶ 1311 | ۱۴- بادا سعید و فوز اثر |

²³ M: دیگر تاریخ سال بزبان فارسی

²⁴ M: چون

²⁵ M: جو

²⁶ *Târîh-i Sâl be-Zebân-ı Fârsî Ez lutf-ı Hak müjde dehem/Çün subh-ı 'îd şâdî resem/Kamsâl-i nev ferhunde dem/Âmed be-ikbâl-i cedîd/Men bî-riyâ h'ânem du'â/Her rûz u şeb Yezdân râ/Tâ sâye-eş yâbed bekâ/Ber-taht*

[9İ^b]

Târîh-i Sâl

[*Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün*]

1. Te'âlallâh hilâl-i sâl-i ferruh-fâl-i nev oldu
Yine pertev-nisâr-ı mes'adet âfâk u ekvâna
2. Cenâb-ı Vâhibü'l-âmâl ede mes'ûd ü ferhunde
Mu'allâ sâye-i Rabbü'l-'alâ 'Abdülhamîd Han'a
3. Ne sultân-ı mu'azzam gevher-i ferd-i hilâfet kim
Erişdi sît-i cûd u re'feti aktâr u büldâna
4. İrâdât-ı 'adâlet âyeti olmakdadır sâdır
Nikât-ı hikmet-i faslû'l-hitâb-âsâ hakîmâne
5. Mübâhât eylesin tahdîs-i ni'metle dese herkes
Sezâdır eşrefü'l-ahyân bu devr-i 'adl ü ihsâna
6. Bu mısra'im düşer lafzen ü ma'nen bir tamâm târîh
Bin üç yüz on yıl olsun sâl-i sûd 'Abdülhamîd Han'a

[8M^a]

(1310+1) 1310 بيك اوچيوز اون ييل اولسون سال سود عبدالحميد خانه

[10İ^a]

Târîh-i Sâl²⁷

[*Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün*]

Bu târîh-i mücevherle du'âmı eyledim tekrâr
Ola Sultân Hamîd Han'a cedîd sâl sa'd ü fevz-âsâr

اوله سلطان حميد خانه جديد سال سعد و فوز آثار 1310

Târîh-i Sâl

Yeni sâli Hudâ sa'd eyleye 'Abdülhamîd Han'a

يکى سالى خدا سعد ايليه عبدالحميد خانه 1312

Târîh-i Sâl

Sâl-i nîkû-fâl-i 'îd-emsâl Han 'Abdülhamîd

سال نیکو فال عيد امثال خان عبدالحميد 1312

[8M^b]

bâ-'ömr-i medîd/Ân zill-i Rabb-i Müste'ân/Ân server-i mihr-âsitân/Der'ahd-i hod kerd râyegân/'Adl u 'inâyet-i mezîd/Ûşkûfe-i 'ilm ü hüner/Nükhet-feşân çün verd-i ter/Feyz ü terakkî ser-te-ser/Rû dâde bî-güft ü şinîd/'Âlem garîk-i ni'met est/Medyûn-ı şükr ü minnet est/Her kûşe bâğ-ı cennet est/Cevr u sitem şod nâ-bedîd/Der-âsumân medh-i û/Çün seb'a-i seyyâre cû/În kıt'a tâbed sû-be-sû/Pür-zîb ü nûr bî-nedîd/În mısra'-ı tâm u güher/Târîh şod hem mu'teber/Bâdâ Sa'îd u fevz-eser/Nev-sâl Han 'Abdülhamîd: **Farsça Yeni Yıl Tarihi** Bayram sabahı mutluluğa ulaştığımdan Hakk'ın lütfuyla müjdeliyorum./Yeni yıl mübarek olsun, yeni ikballe geldi./Allah'a gece gündüz riyasız dua ediyorum./Uzun ömrüyle tahtında onun gölgesi baki olsun./O, kendisinden yardım istenen Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, sevginin önderi./Devrinde karşılıksız çok sayıda adalet ve yardım yaptı./Taze gül gibi ilim ve hüner çiçeği güzel koku saçtı./Feyz ve terakki her yerde işitilmemiş bir şekilde vaki oldu./Âlem nimete gark oldu, minnet ve teşekkür borçludur./Her köşe cennet bahçesidir, zulüm ve eziyet görülmedi./Onun methi gökyüzünde seb'a-i seyyâre (yedi gezegen) gibidir./Süs ve nur dolu, benzersiz bu kıta her yerde parlasın./Bu tam ve güher mısra hem tarih hem muteber oldu./Abdülhamid Han'ın yeni yılı mutlu ve muzaffer olsun.

²⁷ M: Diğer Târîh-i Sâl

Târîh-i Sâl[*Müstef'ilün müstef'ilün*]

1. Elhamdülillâhi'l-'alâ
Sâl-i nev etdi ibtidâ
Yümn ü şerefle câ-be-câ
Âsâr-ı hayr oldu pedîd²⁸
2. Emn ü emân eyyâmıdır
'Adl ü kerem hengâmıdır
Sâdıkların bayrâmıdır
Şu 'asr-ı Han 'Abdülhamîd
3. İhyâ için bu devleti
Bezl etdi 'âlî himmeti
Ol şâhın 'ömr ü şevketi
Olsun mezîd ender mezîd
4. Ol server-i kudsî-nişân
Ol dâver-i Haydar-tûvân
Tahtında olsun kâmurân
Geldikçe bin sâl-i cedîd
5. Zîb-i zebân olsa n'ola
Târîh Sa'idâ her kula
Pür-yümn ü fevz-âsâr ola
Hep sâl-i Han 'Abdülhamîd

[10İ^b]

پر یمن و فوز آثار اوله

هپ سال خان عبدالحمید 1313

Târîh-i Sâl[9M^a][*Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*]

1. Göründükçe meh-i ferhunde-sâl ufk-ı sa'âdetde
Ola mes'ûd-ter zıll-i Hudâ 'Abdülhamîd Han'a
2. O sultân-ı celîlü's-şân-ı²⁹ 'âdil kim³⁰ senâsiyle
Gelir feyz-i safâ-yı câvidânî cevher-i câna
3. Sezâdır vasfını tahrîr ederse kâtib-i kudsî
Midâd-ı 'anberîn ile beyâz verd-i handâna
4. Yazardı hâme-i 'âciz de bin beyt-i pür-i'câzı
Eger kâdir olaydı mûrlar medh-i Süleymân'a
5. Nice yıllar mezîd-i 'âfiyetle şân u şevketle
Vere zât-ı hümâyûnu şeref taht-ı felek-şâna
6. Kemâl-i satvet ü iclâli âfâkı edip teshîr
Düşe nerde 'adûsu var ise nîrân-ı hizlâna
7. Bu mısra'ı Sa'id eyle 'ubûdiyyet ile tezkâr
Hudâyâ eyle bin sâli sa'id 'Abdülhamîd Han'a

[11İ^a][9M^b]

خدایا ایله بیک سالی سعید عبدالحمید خانه 1314

²⁸ M: bedîd²⁹ M: u³⁰ M: ki

Sadr-ı Esbak Merhûm Sa'îd Paşa Hazretlerine Takdîm Olunan Târîh-i Sâl:³¹

[*Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*]

1. Vezîr-i efham ü a'zam Sa'îd Paşa-yı zî-şâna
Hemân bâdî-i yümn olsun nice sâlin tehâvîli
 2. Vekîl-i mutlak-ı zıll-i Cenâb-ı Girdigâr'dır o
Revâ İbnü'l-'Amîd olsa 'ubeyd-i bâb-ı tebcîli
 3. O sadr-ı âsumân kadr u refî'ü ş-şânın ez-cümle
Sezâdır 'akl u tedbîrde Nizâmülmülk'e tafdîli
 4. Kemâl-i fazl u 'irfânı o kânûn-ı hikemdir ki
Okurdu İbn-i Sînâ olsa andan ders-i tafsîli
 5. Esâtîn-i selâtîn görmemiştir böyle bir düstûr
Ki Hârûnü'r-Reşîd olsa düşerdi şevkden iklîli
 6. Süleymân-ı zamânın Âsaf'ıdır zât-ı yektâsı
Felâtûn olsa re'yinden eder tekâmîl-i tahsîli
 7. Kemâl-i re'fetiyle 'adl ü dâdından zamânında
Değil mümkün bir ednâ mûrun istihfâf ü tehzîli
 8. Ehil-perver kerem-güster hidîv-i kâm-âverdir
Fikir medhinde muztardır hîred hayrân-ı temsîli
 9. Ede dâ'im o düstûru muvaffak Hak umûrunda
Budur her bir hayır-hâhın du'âda yâd u tertîli
 10. Olup 'ömrü mezîd âfâkı sıyıtı pür-tanîn etsin
Nice yıl tâ ki bâkîdir bu 'âlî kubbe-i nîlî
 11. Du'â-birle Sa'îd târîh-i sâlin eyledim tanzîm
Sa'îd Paşa'ya is'âd etsin Allah bu yeni yılı
- (1300+1) 1301 سعید پاشایہ اسعاد ایتسون الله بو یکی بیلی

[10M^b]

Sadr-ı Müşârün-ileyhe Hengâm-ı Ma'zûliyyetlerinde Takdîm Olunan Târîh-i Sâl:

[*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*]

1. Ey velî-i ni'met ey sadr-ı vücûd-ı übbehet
Ey eden tedbîr ü hikmetle bu mülkü müstefîd
2. Ey veren bir zerre-i mevhûma sûret-i mâhiyet
Ey kılan feyz-i nazarla hâki bir 'abd-i sa'îd

³¹ M: 'Alî Nâmık Efendizâde Sadr-ı A'zam Sa'îd Paşa Hazretlerine Târîh-i Sâl

3. Sensin ol bâlâ-nişîn-i mesned-i **hel yestevî**³²
Kim olur ‘allâmeler dergâhına kemter ‘ubeyd
4. Kâtib-i levh-i şu‘ûn âsârına dil-dâdedir [12İ^b]
‘Akl-ı kül efkârına hayretde bî-güft ü şinîd
5. Sâkinân-ı ‘âlem-i ‘ulvî bile takdîs edip
Zât-ı vâlâ-şânına der sâhib-i re’y-i sedîd³³
6. Hâşe lillâh kim³⁴ senin evsâfını ikmâl ede
Hâme-i sehâr ü mu‘ciz bin kadar beytü’l-kasîd
7. Ka‘be-i iclâline ta‘lîk ederdî şübhesiz [11M^a]
Böyle bir beyt-i güzîn olsaydı ‘Örfî vü³⁵ Lebîd
8. صَرَبَ الْمَثَلُ صَارَ فِي كُلِّ اللِّسَانِ فَضْلُكُمْ
شَاعَ حَقًّا شَأْنُكُمْ بِالْعَزِّ وَالْعِلْمِ الْمَزِيدِ³⁷
9. در کمال مدح تو حیران مردان سخن
صیت ذات اکملت تا عرش اعلى را رسید³⁸
10. Maksad-ı rıkkıyyeti de‘avâtını tertîl ile
‘Arza bir ni‘me’l-vesîle oldu bu sâl-i cedîd
11. ‘Ömrünü ikbâlîni iclâlîni müzdâd edip [13İ^a]
Eylesin Hak zâtını her vech-ile gamdan ba‘îd
12. Ahkarâne söyledim tebrîk edip târîh-i tâm
Eylesin Rabbim Sa‘îd Paşa’ya her sâli sa‘îd
ایلسون ریم سعید پاسایه هر سالی سعید 1312

[11M^b]**Harb-ı ‘Umûmî Nefîcesinde Lozan’da ‘Akd Olunan Sulh Târîhi:**³⁹

[Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün]

Sâl-i mâlîden hesâb-ı tâm ile

Zâhir oldu yek kalem (târîh-i sulh)

تاریخ صلح 1339

³² Zümer suresinin “...De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu!...” mealindeki 9. ayet-i kerimesinden kısmi ve lafzi iktibastır.

³³ M: re’yü’s-sedîd

³⁴ M: ki

³⁵ M: ‘Örfî’le

³⁶ İ: فضکم

³⁷ Sâra fi külli’l-lisâni fazlûküm darbe’l-mesel/Şâ’a hakkân şânüküm bi’l-‘izzî ve’l-‘ilmi’l-mezîd: Faziletiniz her dilde atasözü oldu, gerçekten şânınız üstün izzet ve ilmi yaydı.

³⁸ Der kemâl-i medh-i tû hayrân merdân-ı sühan/Sıyt-i zât-ı ekmelet tâ ‘arş-ı ‘alâ râ resîd: Söz ustaları methinin kemalinde şaşırıp kaldı, mükemmel kişiliğinin şöhreti arşâlâya kadar ulaştı.

³⁹ M: 1914 Sene-i Milâdiyyesinde Zuhûr Eden Harb-ı ‘Umûmiyyenin Hitâmı Üzerine Lozan’da Sulh-i ‘Umûmî ‘Akd Olunması Üzerine Vârid-i Hâtır Olan Târîh

Dîger Mısrâ'-ı Târîh:⁴⁰

Yigirmi dört Temmuz'dur târîh-i sulh

1339 تاریخ صلح

Dîger:

Sâl-i zafer-me'âl

1342 سال ظفر مأل

Dîger:

[*Fâ'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün/fa'lün*]

Yeni yıl verdi şu hayru'l-hayrı

Oldu târihi (İslâm'ın zaferi)

1342 اسلامك ظفري

[13İ^b/12M^a]

Bülbül Nâmıyle Ma'rûf Tevfik Paşa'nın Sadâret Müsteşârlığına Ta'yîninde Tanzîm Olunan

Târîh:⁴¹

[*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*]

1. Şehriyâr-ı bende-perver server-i kâr-âşinâ
Hazret-i 'Abdülhamîd Han-ı mekârim-iştihâr
2. Müsteşâr-ı sadr edip en mü'temen bir bendeyi
Asdikâya lutfunun kıldı delîlin âşikâr
3. Müjdesi geldikde tanzîm eyleyip bu kıt'ayı
Fart-ı şâdiyle hemân tebrîke etdim ictisâr
4. Dür gibi çıkdı dü şık hâmeden târîh Sa'îd
Oldu sadr-ı 'asra tevfik-i ilâhî müsteşâr

اولدی صدر عصره توفیق الهی مستشار 1308 (2-1310)

[14İ^a/12M^b]

İşkodralızâde Merhûm Rızâ Bey'in Mahdûmu Dâmâd-ı Şehriyârî Celâleddîn Paşa'ya Takdîm

Olunan Târîh:⁴²

[*Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün*]

1. Sultân-ı 'âlî-menkıbet 'Abdülhamîd Han'ın müdâm
Hürşîd-i lutfundan cihân olmakda şâd u müstenîr
2. Târîh-i tâmu söyledim tebrîk edip ben de Sa'îd
Sıhr-ı asîl-i Pâdişeh Mîr Celâl oldu vezîr

صهر اصیل پادشه میر جلال اولدی وزیر 1326

⁴⁰ M: Dîger

⁴¹ M: Bülbül Nâmıyle Ma'rûf Mehmed Tevfik Paşa'nın Sadâret Müsteşârlığına Ta'yîni Târîhi

⁴² M: İşkodralızâde Merhûm Rızâ Bey'in Mahdûmu Dâmâd-ı Şehriyârî Celâleddîn Paşa Hazretlerinin Vezâreti Târîhi

Yalnız Târîh Beyti A'yândan Reşîd 'Âkif Paşa ve Ebyât-ı Sâiresi Taraf-ı 'Âcizîden Olmak Üzere Balıkesir'de Yapılan Gurebâ Hastahânesine Söylenen Târîhidir:⁴³

[*Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*]

1. Şeh-i hikmet-penâh 'Abdülhamîd Han-ı kerem-rânın
Devâ-yı lutfu her sûda şifâ-yı 'âcizîn oldu
2. Bu sancağı tasarruf eyleyen 'adl üzre Sârım Bey [13M^a]
Umûr-ı hayra sarf-ı nakd-i himmetle mu'în oldu
3. Hamiyyetlü ahâlî de uyup isr-i hümâyûna [14İ^b]
İ'âne etdi inşâya sezâ-yı âferîn oldu
4. Balıkesirî'de kesr-i câm-ı ümmîd eyleyen bîmâr
Bulunca derdine çâre bu câda kâm-bîn oldu
5. Hayât-ı tâze nefh eyler zebûn-ı derd-i dil-sûza
Hevâ-yı cân fezâsı sanki bir Rûhü'l-emîn oldu
6. Bu mebnâ-yı güzîne söylenen târîh-i cevher-dâr
Lisân-ı hayra ziynet-bahş olur dürr-i semîn oldu
7. Gelir âvâze-i takdîr çâr etrâf-ı 'âlemden
Yapıldı câ-yı ra'nâ hastegâna pek rasîn oldu⁴⁴

1312 ياپىلدى جاى رعنا خستكانه پك رصين اولدى

[(1308+4) ياپىلدى جاى رعنا خستكانه چوق رصين اولدى]

[15İ^a/13M^b]

Taraf-ı Pâdişâhî'den⁴⁵ Bâb-ı 'Âlî Bâğçesinde Yapdırılan Kütübhâne İçin Tanzîm ve Sadr-ı Zamân Cevâd Paşa Cânibinden⁴⁶ İntihâb ve Takdîm Olunan Târîhidir:

[*Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*]

1. Mu'allâ zıll-i Hallâk-ı cihân 'Abdülhamîd Han'ın
Esâs-ı himmeti bâ'is bekâ-yı çâr erkâna
2. Sezâdır bânî-i zî-şân-ı devlet zâtına dense
Ki mazhar etdi mülkü ser-te-ser envâr-ı 'umrâna
3. Değildir nüsha-i 'âlemde görmüş mislini kimse
O türlü bî-bedeldir hiss-i te'sîs-i mülûkâne
4. Bi-hakk-ı akdes-i ümmü'l-kitâb eyle o sultânı
İlâhî tâ ebed revnak-fezâ taht-ı felek-şâna
5. Sa'îd olsun lisân-ı şükre ziynet tâm târîhim
Yapıldı Bâb-ı 'Âlî'de zehî zîbâ kütübhâne

1312 ياپىلدى باب عالى ده زهى زيا كتب خانه

⁴³ M: Yalnız Târîh Beyti 'Âkif Paşazâde Reşîd Paşa ve Ebyât-ı Sâiresi Taraf-ı 'Âcizîden Olmak Üzere Balıkesir'de Yapılan Gurebâ Hastahânesi Târîhidir

⁴⁴ Beytin ebced değeri belirtilen tarihle uyuşmamaktadır. Muhtemelen "çok" kelimesi yerine sehven "pek" yazılmıştır.

⁴⁵ M: Şâhânededen

⁴⁶ M: Tarafından

[15İ^b/14M^a]

Bir Kasr Hakkında Târîh:⁴⁷

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. Bârekallâh kasr-ı nev tarh-ı behiştî manzara
Cây-gâh-ı hazret-i sultân-ı 'ismet-intimâ
2. Tâk-ı mînâ-fâm ü zerrîn nakşı reşk-i âsumân
Süddesi mihr-i münîre feyz-bahş-ı i'tilâ
3. Perde-i alı şafak âvîzesi mehtâbdır
Atlas-ı çarh ise olmuş sülleminde ferş-i pâ
4. Zerre-i gerd-i keder bu câya aslâ girmeyip
Dâ'imâ sükkânna hem-dem ola zevk ü safâ
5. Cevherîn târîhi olsun kullara vird-i zebân
Dil-küşâ devlet-serâdır eyleye mes'ûd Hudâ

دلکشا دولت سرادر ایلیه مسعود خدا 1320

[16İ^a/14M^b]

Lâleli Câmî'-i Şerîfi Kurbunda İnşâ Olunan Harîkzedegân Apartmanı Hakkında Tanzîm ve

Takdîm Olunan Târîhidir:⁴⁸

[Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün]

1. Mehemed Han-ı Sâdis etdi inşâ
Musâbîn-i harîka bu binâyı
2. Cihân-kâşânesi durdukça olsun
Serîr-i saltanatda zâtı bâkî
3. Çıkıp bir zâ'ir-i şâ'ir Sa'idâ
(Hitâmeş)dir dedi târîh-i tâmı

ختامش 1340 (1341-1)

[15M^a]

Velâdet Târîhi:⁴⁹

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. Mînnet ol feyyâz-ı bî-enbâza kim etdi yine
Nî'met-i rûh-ı revânla bendegânı şâdımân
2. Şâd olan yalnız kulûb-ı asdikâ zann olmasın
Belki Zühre raks edip tehniyet etdi âsumân
3. Yakdı zerrîn⁵⁰ meş'ale burc-ı şerefde mâhtâb
Makdem-i mes'ûd için kalîçe oldu kehkeşân
4. Ya'nî kim şehzâde-i 'âlî-neseb reşk-i mülk
Kurretü'l-ayn ü vahîd-i dîn-i kudsiyyet-nişân
5. Şükr lillâh oldu işte eşrefü'l-ahyânda
Vâlid-i dür-dâne-i şehvâr-ı 'ismet-iktirân
6. Ol ne dürr-i tâc-ı hüsn ü nâz kim dîne sezâ
Gıpta-bahş-ı kâsirâtü't-tarf Züleyhâ-yı zamân

[16İ^b]

⁴⁷ M: Bir Kasr Hakkında Tanzîm Olunan Târîh

⁴⁸ M: İstanbul'da Lâleli Câmî'-i Şerîfi Kurbunda İnşâ Olunan Harîkzedegân Apartmanı Târîhidir

⁴⁹ M: Velâdet Târîhleri

⁵⁰ M: sîmîn

7. Sâye-i şâhânedede bâ-âfiyet gonca gibi [15M^b]
Gûlsün aslâ görmesin âlâm ü ekdârdan nişân

8. Tâ ki doğdukça cihânda âfitâb ol nûr-ı çeşm
Vâlideyniyle hırâmân-ı safâ olsun hemân

9. Fâl-i hayra dâll olur bu cevherîn mısırâ'ımız [17İ^a]
Hazret-i 'Ulviyye Sultân'dır dehrde kâmurân

حضرت علویه سلطاندر دهرده کامران 1310

Nakîbzâde Muhyiddîn Bey'in Kerîmesine Velâdet Târîhi:

[*Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*]

1. Hadîsinde benâtın rızk ile etdi ebin tebşîr
Hazret-i Rezzâk-ı 'âlem eyleyip ikrâm⁵¹
2. Sa'îd eyle bu târîhi mücevher nüsha-veş ihdâ
Hadîce hayr ile mehd-i cihânda eyleye ârâm

خدیدجه خیر ایله مهد جهانده ایلیه آرام 1306

Dîger Mısırâ':⁵²

Hadîce hayr ile geldi cihâna tûl ola 'ömrü

خدیدجه خیر ایله کلدی جهانده اوله عمری 1306

[16M^a]

Mîr-i⁵³ Mûmâ-ileyhin Mahdûmu Velâdetine Târîh:

[*Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün*]

Çıkdı Sa'îd târîh-i tâm yek-kalem
Mâha bedel doğdu Muhammed Emîn

ماهه بدل طوغدی محمد امین 1308 (1309-1)

[17İ^b]

Mehmed 'Alî Paşa Merhûmun İltimâsıyla Söylenen Târîh-i Velâdet:⁵⁴

[*Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün*]

Mehd-i güzîn-i rif'ata târîhi gevher-pâş olur
Hak eylesin 'ömrün dirâz doğdu Sabîha Fâtıma

حق ایلسون عمرن دراز دوغدی صبیحه فاطمه 1319

Dîger Mısırâ':⁵⁵

Hak zâde-i mes'ûd kıla doğdu Sabîha Fâtıma

حق زاده مسعود قیله دوغدی صبیحه فاطمه 1319

⁵¹ M: Habîb-i Hazret-i Rezzâk-ı 'âlem eyleyip ikrâm

⁵² M: Dîger

⁵³ M: - Mîr

⁵⁴ M: Mehmed 'Alî Paşa'nın İltimâsıyla Söylenen Velâdet Târîhi

⁵⁵ M: Dîger

Vâlidem Merhûmenin Târîh-i Vefâtı:⁵⁶

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
İrtihâl-i mâder-i şefkat-nihâdın ey Sa'îd
Oldu târihi (Emîne ravza-i cennetdedir)

H. 1313 امینه روضه جنتده در

[16M^b]

'Alî Nâmık Efendizâde Sadr-ı Esbak Sa'îd Paşa'nın İrtihâline Târîh:⁵⁷

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. Herkesin sadr-ı cihân olsa dahi
(Küllü men)⁵⁸ dir ser-nüvişti 'âkıbet
2. Hâke düşdü sâye-veş işte yine
Bir vezîr-i merd ü 'âlî-menkıbet
3. Zâtı sadr-ı devleti kerrât ile
Eylemişdi vâye-dâr-ı mefharet
4. 'İlm ü fazl u 'akl ile yektâ idi
Rahmet-i Bâri'yle olsun mültefet
5. Katre-i eşkim yazar târihini
Dâr-ı huld oldu Sa'îd Paşa'ya saht

[18İ^a]

دار خلد اولدی سعید پاشایه سخت⁵⁹ 1332

[17M^a]

Edîb-i Muhterem Recâ'izâde Ekrem Bey'in Vefâtına Târîh:

[Müstef'ilâtün müstef'ilâtün]

1. Nâm-ı bülend Ekrem yazılmış
Tâk-ı cinâna Allâhu a'lem
2. Etdi vedâ' beyt-i cihâna
Şâ'irler oldu dem-sâz-ı mâtem
3. Nazm-ı nevîn ü nesr-i güzînle
Olmuşdu zâtı meşhûr-ı 'âlem
4. Âsârı elde meşk-i edebdir
Yâd-ı hazîni dillerde müdgam
5. Oldu şu cümle târih-i tâmı
Yazık vefât-ı üstâd-ı Ekrem

[18İ^b]

یازق وفات استاد اکرم⁶⁰ 1332

⁵⁶ F: Vefât Târîhleri

⁵⁷ M: Sadr-ı Esbak Sa'îd Paşa Hazretlerinin Vefâtına Târîh

⁵⁸ Rahmân suresinin "Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir." mealindeki 26. ayet-i kerimesinden kısmi ve lafzi iktibastır.

⁵⁹ M: + H[icrî]

⁶⁰ M: + H[icrî]

[17M^b]

Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn Hulefâsından Muhtâr Paşazâde Vahîd Bey'in Fücâ'eten Vâki' Olan Vefâtına Söylenen Târîh:⁶¹

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. (Küllü nefsin)⁶² zevki makdûr oldu çünkü herkese
Lezzet-i 'aynü'l-hayât olmaz bu 'âlemde medîd
2. Hikmet-i hilkatle sırr-ı vahdeti idrâk eden
Mü'minin her neş'esinde ni'met ü rahmet bedîd
3. Nâgehân ihvândan Muhtâr Paşazâde de
Oldu bu sûretle kurb-ı zât-ı Hak'dan müstefîd
4. Sıdk u mahviyyet salâh-ı hâl ü ehliyyet ile
Zâtı olmuşdu ricâl-i Bâb-ı 'Âlî'de ferîd
5. Dâne-i eşk-i esefdir noktası târîhimin
Vâsıl-ı Firdevs oldu Hazret-i Mîr Vahîd

[19İ^a]

واصل فردوس اولدى حضرت مير وحيد⁶³ 1310

[18M^a]

Şu'arâ-yı 'Asrdan Mu'allim Nâcî Efendi'nin Vefâtına Târîhdir:
Terk-i zîr-gâh-ı hayât etdi Mu'allim Nâcî

ترك زيرگاه حيات ايتدى معلم ناجى 1310

Dîger Mîsrâ':⁶⁴

Terk-i ta'lîm-i remîz etdi Mu'allim Nâcî

ترك تعليم رميز ايتدى معلم ناجى⁶⁵ 1310

Fuzalâ vü Vüzerâdan Cevdet Paşa Merhûmun Târîh-i Vefâtıdır, Müşârün-ileyh Fâtih'e Defn Olunmuşdur:⁶⁶

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Noktadır târîhime eşk-i siyeh-fâmum Sa'îd
Zâd-ı pür-sûd-ı 'ulûmla gitdi Cevdet Fâtih'e

زاد پر سود علمه كيتدى جودت فاتحه⁶⁷ 1312

[19İ^b]

Rûsûmât Emâneti Mu'âvin Refîki Olup (Hayrî Bey Kütüğü) Nâmıyle Bir Eser Neşr Eden Şâ'ir Hayrî Bey'e Târîh-i Vefât (1304) Olarak Yazıldı:⁶⁸

[Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün]

1. Cümle siyeh noktası târîhimin
Kûh-keni mâteme verse gerek

⁶¹ M: Muhtâr Paşazâde Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn Hulefâsından Vahîd Bey'in Târîh-i Vefâtıdır. Mûmâ-ileyh Fücâ'eten İrtihâl Etmişdir

⁶² Âl-i İmrân suresinin "Herkes ölümü tadacaktır..." mealindeki 185. ayet-i kerimesinden kısmi ve lafzi iktibastır.

⁶³ M: + H[icrî]

⁶⁴ M: Dîger

⁶⁵ M: + H[icrî]

⁶⁶ M: Fuzalâ-yı 'Asrdan Cevdet Paşa'nın Târîh-i Vefâtı Müşârün-ileyh Fâtih'e Defn Olunmuşdur./17^a'dadır.

⁶⁷ M: + H[icrî]

⁶⁸ M: Rûsûmât Emâneti Mu'âvin Refîki Olup (Hayrî Bey Kütüğü) Nâmıyle Bir Eser Neşr Eden Şâ'ir Hayrî Bey'in Vefâtına Târîh

2. Köhne kütük sâhibi Hayrî Bey'i
Bâd-ı ecelle yere yıkdı felek

كهنه كوتوك صاحبي خيرى بكى
باد اجلله يره يقدى فلك⁶⁹ 1309

[18M^b]

Ehibbâdan Hâcî Seyyidî Efendi'nin Vefâtına Târîhdir:

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
Dâne-i eşkim yazar târîhini
Seyyidî girdi riyâz-ı cennete

سیدی کیردی ریاض جنته⁷⁰ 1303

Zavâllı Zevcemin İrtihâli Te'essürüyle Makbere Hitâben Söylenen Kıt'a:⁷¹

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. Ey sükûn-âbâd ey hasret-makar
Ey nice eşbâha zarf-ı müstakar
2. Sen dahi incitme hûş tut bu teni
Gerçi sînemdir hakîkî medfeni

Târîh-i vefâtı 8 Teşrîn-i Evvel 1916⁷²

[20İ^a]

Çiçeği Pek Çok Seven Merhûme Refîkama İthâfen Yazılan Beyt⁷³

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
Zevc-i meftûnun riyâz-ı rahmet-i Hak'dan sana
Fâtîha gül-destesi ithâf eder subh u mesâ

[19M^a]

Mûmâ-ileyhânın İftirâkıyla Söylenen Mersiye-gûne Şarkı⁷⁴

[Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

1. Gönül hicr-i mü'ebbedle yine âzürde-hâl oldu
Perişân lâneye döndü giriftâr-ı melâl oldu
Eşim sermâye-i 'ömrüm nihâyet bir hayâl oldu
Nakarât
Uyur bî-dâr dil artık bana eyyâm leyâl oldu
2. Kemâl-i iştiyâk aslâ ayırmazken nigâhımdan
Nedîm-i rûhumu aldı felek baht-ı siyâhımdan
Şu mısra'-ı hazînim muktebesdir şerh-i âhımdan
Eydan
3. Hazânın şebneminden katre-i eşkim füzûn-terdir
Enîn-i mâtem-engîzim rebâba hayret-âverdir
Visâlin ağla ey dîdem zamânı subh-ı mahşerdir
Eydan⁷⁵

⁶⁹ M: + H[icrî]

⁷⁰ M: + H[icrî]

⁷¹ M: Refîka-i Hayâtımın İrtihâli Sebebiyle Makbere Hitâben Yazılan Kıt'a

⁷² M: Tarih yok.

⁷³ M: Mûmâ-ileyhâya İthâfen Beyt

⁷⁴ M: Mûmâ-ileyhânın İrtihâli Sebebiyle Söylenen Şarkı Tarzında Mersiye

⁷⁵ M: + 25 Eylül sene 332

[20İ^b/19M^b]**Gazel**[*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*]

1. Cehl ü nâcdânı verir kadr-ı 'ulûma i'tilâ
Kıymet-i feyz-i sabâhı artdırır hâl-i mesâ
2. Bed-nihâdân eylemez terbiyyeti hüsn-i kabûl
Sırrı yok âyîneyi safvet-pezîr etmez cilâ
3. İstikâmet ehline erbâbı eyler i'tibâr
Dâ'imâ kible-nümâdur nasb-ı 'ayn-ı nâhudâ
4. Evc-i ikbâle hafîfü't-tab' olan eyler şitâb
Bir misâl-i pür-hikemdir bu söze bâd u havâ
5. Her zamân fikr-i beşer etmez kabûl-i i'tilâf
Mümteni'dir bulmaz ezdâd imtizâc üzre bekâ
6. İ'tidâl ile sükûnet-yâb olurdu fikr-i halk
Germ ü serdi rûzigârın olmasa şiddet-nümâ
7. Hükmü birdir lutf u kahrın nezd-i 'âkılde Sa'îd
Bir gelir sulh ü nizâ' etsin hesâba ibtidâ

نواع⁷⁷ 128 128 صلح⁷⁶

sene 305

[21İ^a/20M^a]**Kalenderâne Bir Gazel**[*Müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün*]

1. Bâde-i gülgûnu iç zümre-i mestâne gel
Neşve-i câvîdi gör meclis-i rindâne gel
2. Âb-ı hayât içmeğe la'l-i leb-i yâri bul
Hızır'ı ararsan eger 'âşık-ı nâlâna gel
3. Tâlib-i dîldâr olan çâk-ı girîbân eder
Meslek-i Mecnûn'u tut sen dahi dîvâne gel
4. Şem'-i ruh-ı dilberi görmeğe mecbûr isen
Yanmağı mu'tâd edip 'aşkla pervâne gel
5. Sôfi-i bed-sîretâ zâhire etme kıyâs
'İlm-i ledün bil nedir mekteb-i 'irfâna gel
6. 'Âşık olan bir gele h'âb u sükûn istemez
Bak o seher-hîz olan bülbül-i nâlâna gel

sene 298

[21İ^b/20M^b]**Gazel**[*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*]

1. Çarh-ı bed-ednâ-nevâzdan neyl-i rif'at beklemem
Kûşe-gîr-i 'uzletem dûrunda 'izzet istemem
2. Ser humâr-âlûd-ı sahbâ-yı kader olmuş iken
Cür'a-i mansıb için sâkîye minnet eylemem

⁷⁶ M: - 128⁷⁷ M: - 128

3. Olmasaydım bir gözü âhûya meclûb u esîr
Geşt edip yâbânı hîçbir hâl-i vahşet bellemem
4. Dil cünûn ikliminin âlüfte-i hür tab'ıdır
Kays-veş efsâne gûyânem hakikat söylemem
5. Kâle-i nazmum sühan-sencân ederse ey Sa'îd
Zîb-i efvâh-ı sitâyîş başka kıymet gözlemem

sene 296

[22İ^a/21M^a]

Nazîre-i Gazel

[*Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*]

1. Emân ey şûh-ı nâzende bana cevri ü ezâdan geç
Güzelsin tâzesin ammâ gurûra ibtilâdan geç
2. Yürü feyz-i bahârı nağme-i zâr-ı hezârı gör
Gül-i zîbendesin ref'-i nikâb et ihtifâdan geç
3. Perîşân hâtırım göster bana ruhsâr ile zülfün
Deme ümmîd-i zevk-i vuslat-ı subh u mesâdan geç
4. Yine bezm-i tarab-vâr iltizâm et semt-i 'uşşâkı
Şarâb iç pûselik⁷⁸ dinle bu vaz'-ı nâ-becâdan geç
5. Uyup sen de Sa'îd isr-i Cenâb-ı Şeyhü'l-İslâm'a
Temâşâ-yı cemâl et da'vâ-i çûn ü çirâdan geç

sene 326

[22İ^b/21M^b]

Şarkı:⁷⁹

[*Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün*]

1. Yine 'uşşâka her sû bir İrem'dir
Bahâr eyyâmıdır bu başka demdir
Gönül âzâdedir bî-derd ü gamdır
Nakarât
Bahâr eyyâmıdır bu başka demdir
2. Gel ey reşk-i melek bezm-i mül olsun
Tehî peymâneler şevkîle dolsun
Açılsın gonca-i maksad ne solsun
Eydan

Şarkı:⁸⁰

[*Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün*]

1. Renk ile nâzdan mücessemdir tenin
Şübhesiz mahsûdu senin gülşenin
Bülbül-âsâ dilde efkenden senin
Nakarât
Şübhesiz mahsûdu senin gülşenin
2. Sendeki gîsû-yı zer-târı gören
Der ki işte Yûsuf-ı gül-pîrehan
Bû-yı 'ismetle hemân ey şûh-şen
Eydan

⁷⁸ M: bûselik

⁷⁹ M: Şarkılar

⁸⁰ M: Diğer

[23İ^a/22M^a]

Şarkı

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]

1. Pertev-i feyz ü ma'ârif bî-riyâ
Neşr eder âfâka 'uhdende ziyâ
Cümleye vird-i zebândır dâ'imâ
Nakarât
Pâdişâhım devletinle çok yaşa
2. Kaplamışken mülkü cehlin zulmeti
Bezî edip âb-ı hayât-ı himmeti
Eyledin ihyâ 'ulûm u hikmeti
Eydan
3. Eyleyip tevfikini Hak reh-nümûn
Mülkün olsun 'âleme dârü'l-fünûn
İnbisât u şevketin olup füzûn
Eydan

sene 301⁸¹[22M^b]

Şarkı

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]

1. Gam bulunsun bezmde âyâ neden
Nûş olurken bâde zer peymâned
Zevk u sohbet gitmesin dil-hâned
Nakarât
Nûş olurken bâde zer peymâned
2. Geçsin ol âfet de sadr-ı meclise
Ruhsat etsin sâz u söz ü mutribe
Raksa çıksın meh-likâlar nâz ile
Eydan
3. Hâtıra gelsin mi artık gam demi
Gülşen olmuşken Sa'id'in meskeni
Kim anar hâsiyyet-i câm- ı Cem'i
Eydan

[23İ^b]

sene 299

[23M^a]

Şarkı

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]

1. Rûy-ı yâre bakmağa yokdur mecâl
Eyledi hâlim yamân 'aks-i cemâl
Dil olup 'aşkıyle âyîne misâl
Nakarât
Eyledi hâlim yamân 'aks-i cemâl
2. Kâkül-i zerrîn ile ol gül-beden
Başıma uğratdı âşûb u mihen
Bî-hayır durdukça âh u nâleden
Nakarât⁸²
Başıma uğratdı âşûb u mihen

⁸¹ M: Tarih yok.⁸² M: Eydan

sene 318

[24İ^a]

Şarkı⁸³

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]

1. İştîyâkınla senin ey mâh-rû
Eşk-i dîdem akmada mânend-i cû
İntizâr-ı makdeminle sû-be-sû

Nakarât

Eşk-i dîdem akmada mânend-i cû

2. Sen bulunmazsan kurulmaz bezm-i yâr
Gül açılmaz nağme-sâz olmaz hezâr
Böyle mahzûnâne mi geçsin bahâr

Eydan

[23M^b]

Mart⁸⁴ sene 329

Şarkı⁸⁵

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]

1. Câm-ı 'aşkı gösterip şekl-i hilâlden bir peri
'Aklımı başımdan aldı etdi mest ü serseri
Şimdi feryâd eylesem bî-ihiyâr vardır yeri

Nakarât

'Aklımı başımdan aldı etdi mest ü serseri

2. Zülf-i zer-târı dağıtdıkça gelir ol sîm-ten
Başıma Mecnûn gibi envâ'-ı âlâm u mihen
Neşve-i hüsnü ile her rûz u şeb ol şûh-şen

Eydan

[24İ^b]

Şarkı⁸⁶

[Müstef'ilün müstef'ilün]

1. Allar giyinmiş bir perî
Yakdı beni çokdan beri
Oldum nihâyet müşterî

Nakarât

Yakdı beni çokdan beri

2. Hasretle oldum bî-karar
Gelmez zamân-ı vasl-ı yâr
Âh intizâr âh intizâr

Eydan⁸⁷

⁸³ F: Diğer

⁸⁴ M: - Mart

⁸⁵ M: 24^a'da.

⁸⁶ M: Diğer/23^b'de.

⁸⁷ M: + sene 335

[25İ^a/25M^a]⁸⁸

Topkapı Sarayı'nda Mahfûz Hırka-i Sa'âdet Çekmecesinde Bulunan Dendân-ı Sa'âdet İçin İ'mâl-i İrâde Buyurulan Altun Kutu Üzerine Hak Olunmak Üzere Tanzîm ve Takdîm Olunan Beyt:⁸⁹

[Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]
Bu dendân-ı sa'âdet dürre-i tâc-ı hilâfetdir
Ezelden Âl-i 'Osmân'a mukaddes bir emânetdir

A'yândan Reşîd 'Âkif Paşa Âmedî Odasına Geldikçe Bizim Kadeh ile Su İçerdi Böyle Bir Münâsebetle Bir Kart Üzerine Tahrîr ve Takdîm Olunan Beyt:⁹⁰

[Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]
Kadeh oldukça tartîb-i lisân-ı lutfuna bâ'is
'Acab etmez mi bu hâke sudan bir iltifât işrâb

Paris Sefîri Münîr Paşa'nın Başı Açık Bir Gençlik Resmine⁹¹ **Söylenmişdir:**

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]

1. Ebr-i zülf içre görüp bir meh-veşi
Yazdı hâmem bir du'â-yı hayr eser
2. Sûret-i mâh-ı Münîr'e bir daha
Görmesin gün eyleyen sû-i nazar

sene 297

[25İ^b/24M^b]

Dâhiliyye Nezâreti Mektûbî Kalemî Hulefâsından Halîl Edîb Bey Hakkında:⁹²

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]
Bir Halîl düşmedi Nemrûd-âteş-i sûzânına
Sen Halîl'im 'âlemin âteş bıraktın cânına

Mâlîyye Nâzır Topal Rıf'at Bey'in Bi'l-İstifâ Meclis-i Vükelâyı Terk ile Çıktığı Esnâda Söylenmişdir:⁹³

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]
Uymayıp reftârına âhengine bu meclisin
Ric'at etdi gitdi Timûr-leng-i leng-â-lenk bu gün

Beyt

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]
Felek 'âlemde kim olsa ser-dümen
Serzenişden fâriğ olmaz rûzigâr

Beyt

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]
Rûzigârın ibre-i ikbâli olmaz ber-karâr
Sanki mîzânü'l-hevâdır gâh iner gâhî çıkar

⁸⁸ M: İlk iki beyit yer değiştirmiştir.

⁸⁹ M: Topkapı Sarayı'ndaki Hırka-i Sa'âdet Mahfazasında Bulunan Dendân-ı Hazret-i Nebevî İçin Sipâriş Olunan Altun Mahfaza Üzerine Hak Olunmak Üzere Tanzîm Olunan Beyt

⁹⁰ M: Âkif Paşazâde Reşîd Paşa Âmedî Odasına Geldikçe Bizim Kadehle Su İçerdi Böyle Bir Sırada Söylenmişdir Beyt

⁹¹ M: Fotoğrafına/24^a'da.

⁹² M: Dâhiliyye Nezâreti Hulefâsından Bir Efendi Hakkında Beyt

⁹³ M: Bir Zâtn Meclis-i Vükelâdan Bi'l-İstifâ Çıktığı Sırada Söylenmişdir Beyt

Beyt

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]
Nerde bu yüz nerde ol vech-i hasen
Bir mi hadrâ-i dimenle yâsemem

[26İ^a/25M^b]

Millî Marş Güftesi Olmak Üzere Tanzîm Olunmuştur:

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]

1. Fikr-i mes'ûd-ı terakkî vü teceddüdle hemân
İttihâd u i'tilâdır maksad-ı 'Osmâniyân
'Adl ü hürriyyetle aldıkça cihânda nâm u şân
İttihâd u i'tilâdır maksad-ı 'Osmâniyân
2. Tarz-ı meşrûtiyyeti te'sîs edip her kârda
Baht ile ikbâl uyandırmak gerek efkârda
Gösterip hubb-ı vatan âmâlini âsârda
İttihâd u i'tilâdır maksad-ı 'Osmâniyân
3. Sa'yimiz şerh eylesin kalblerdeki sâfiyyeti
Tâ bilinsin milletin 'azmi 'uluvv-i himmeti
Cem' ü istihzâr ile esbâb-ı sulh ü satveti
İttihâd u i'tilâdır maksad-ı 'Osmâniyân

21 Haziran sene 325⁹⁴

[26İ^b/26M^a]

Yâdigâr-ı Millet Nâmındaki Torpido Muhribine⁹⁵ Manzûme:

[Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün]

1. Hak mukadder eyleyince devlete
Bezî eder esbâb-ı şân u şevketi
2. İşte millet etdi sû-yi bahrede
Yâdigâr âsâr-ı nakd-ı himmeti
3. Böyle himmet şübhesiz izhâr eder
Bahr ü berde feyz-i meşrûtiyyeti
4. Patlasın torpil gibi çeşm-i hasûd
Nerde görse (Yâdigâr-ı Millet'i)
5. Yâdigâr'ın dudu düşmen üstüne
Çökdire ebr-i siyâh-ı nikbeti
6. Kuvveti nâr-ı selâmdan muktebes
Berk-i hâtıfdan nümûne sür'ati
7. Saplanıp hançer gibi kan ağlata
Anlara necm ü hilâl-i râyeti
8. Nusret olsun nâhudâsı rûz u şeb
Rehberi (İnnâ fetehnâ)⁹⁶ âyeti
9. Mevc-i tufânla batırsın sû-be-sû
Keştî-i a'dâ-yı mülk ü devleti

[27İ^a/26M^b]

⁹⁴ M: sene 325

⁹⁵ M: Muhribi Hakkında

⁹⁶ Fetih suresinin "Şüphesiz sana apaçık bir fetih ihsan ettik." mealindeki 1. ayet-i kerimesinden kısmi ve lafzi iktibastır.

10. Hem perî-i matlabı râm eyleyip
Göstere ‘Osmânlı ‘azm ü mikneti

22 Haziran sene 326⁹⁷

Nazîre Olarak Tecrîbe-i Fikr ü Kalem Kabîlinden Tanzîm Olundu:⁹⁸

-Lâle-

1. Muhabbet bâğında mânend-i lâle
Şarâb-ı ‘aşk-ıla erdim kemâle
Leb-ber-leb olup misâl-i piyâle
Yâre işrâb etdim nisâb-ı ‘aşkı
2. Gâh olurdu enîs-i kalb-i hazîn [27M^a]
Hicrân-zedelik ile âh u enîn
Gâh buldukça bir sîne-i billûrîn
Dinle dem-i tanîn-i rebâb-ı ‘aşkı
3. Bir gün temennî-i visâl eylerken [27İ^b]
Yetmez mi dedim bu melâl ü mihen
Derdimi sorunca o gonca-dehen
Bülbül gibi verdim cevâb-ı ‘aşkı
4. Bir şeb olurken neşve-yâb-ı safâ
Meh-tâb ile sîme dönmüşdü deryâ
Nakd-ı cân olsun deyip yâre fedâ
Bir lahzada gördüm hisâb-ı ‘aşkı
5. Olmaz mı pâyânı şu hâl-i zârın
Hiç nihâyeti yok leyl ü nehârın
Âyet-i hüsnüne bakarak yârin
Şerh eyledim remz-i kitab-ı ‘aşkı
6. Âteş misin nesin ey gül-i handân [27M^b]
Firkatinle yakdın beni çok zamân
Dâğ-ı derûnumdan görüp de nişân
Sanma lâle bu dil-harâb-ı ‘aşkı

4 Nisan sene 334⁹⁹

[28İ^a]

‘Âlem-i Mûsîkîde Hâ’iz-i Şöhret-i Sermedî Bestekâr Cozeppü Verdi’nin [Giuseppe Verdi] (Lu Turuver) [Le Trouvère] Nâmındaki Operasının Birinci Perdesinin İlk Sahnesinin Fransızca Metninden Manzûm Olarak Tercüme Edilmiştir:¹⁰⁰

[*Fé’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün/Fâ’ilâtün fe’ilâtün fa’lün*]

Fernan

Müteyakkız bulunun erken pek
Fecr-i âfâkı ederken gül-reng
Beyimiz Kont Luna işte hâlâ
Dilberi balkonunda tâ
Hâb-ı gafletde sayıklar bî-gâh
Ederek âh u figân cân-gâh
Koro

⁹⁷ M: sene 326

⁹⁸ M: Köse Râ’if Paşa Kerîmesi İhsân Hanım’ın Bir Manzûmesine Tecrîbe-i Fikr ü Kalem Kabîlinden Olarak Tanzîm Edilen Nazîre/Manzumenin vezninde bir düzen bulunmamaktadır.

⁹⁹ M: sene 334

¹⁰⁰ M: ‘Âlem-i Mûsîkîde Enfes Âsârıyla Hâ’iz-i Şöhret-i Sermedî Bestekâr Cozeppü Verdi’nin [Giuseppe Verdi] Lu Turuver [Le Trouvère] Nâmındaki Operasının Birinci Perdesinin İlk Sahnesinin Fransızca Metninin Manzûm Tercümesidir

Ederek¹⁰¹ ‘aşk u rakībi ta’kīb
Kendini etmede mahv u ta’zīb

Fernan¹⁰²

Seherî şu Turuver ki söyler
O latîf şarkılarını yer yer
Düşmeni Kont’u mu’azzeb eyler

[28M^a]

Koro

Def’-i hâba ola şimdi bâdı
Bize nakl et nasıl oldu bâri
Kont’un ol dâderinin ahvâli

Fernan

[28İ^b]

Geliniz söyleyem anı hây hây
Silâhlılar

‘Acaba hangi hikâyetdir bu?

Etbâ’

Susunuz hep demeyip hem şu bu

Fernan

(Hikâye)

Beyimizin pederinin vardı
İki ümîd-i hayât evlâdı
Küçüğün mihri yanında tenhâ
Süd nene görmede idi rü’yâ
Bir gün eşyâyı güneş eylerken
Renk-i yâkûtla müzeyyen erken
Uyanıp hâb-ı girândan nâ-gâh
Çocuğun gördü yanında eyvâh

[28M^b]

Koro

Ne idi gördüğü sübhânallâh

Fernan

[29İ^a]

Bir sihibâz olur idi zâhir
Çeşm-i vahşet ile dâ’im dâ’ir
O melek-çehre çocuğa hayfâ
Fart-ı tehdîd ü gazabla bî-câ
O ‘acûz u o fezahât-‘unvân
‘Atf-ı enzâr ediyordu el-ân
Kalarak hayret içinde bî-dâd

Süd¹⁰³ nene korkup ederdi feryâd

Etmeyip geldi o câya ihmâl

Hayli huddâm ü muhâfız fi’l-hâl

Heyecân u gazab ile bî-had

Koşup isterdi konakda her ferd

Ki ola kahr u sitemle matrûd

O sihibâzı habâset-âlûd

O zebânî-i zulûm-ı nîrân

[29M^a]

Çıkarıldı dışarıya ol ân

Koro

Bu sihibâza becâ hiddetdir

Bu o câdûya sezâ şiddetdir

Fernan

¹⁰¹ M: Eyleyip

¹⁰² M: - Fernan

¹⁰³ M: sût

Süd¹⁰⁴ nene şöyle hikâyet etdi
 Ki o sehâre henüz etmişdi
 Sa'd ü nuhsa bakarak ber-mu'tâd
 Keşf-i zâyice-i baht-ı nev-zâd
 İşte ol ânda beşikde ammâ
 Çocuğa oldu musallat hummâ
 O şedîd nevbet içinde zerd renk
 Bâr-ı evcâ'la zebûn u dil-teng
 Ya'nî nîrâna zebîha mahlûk
 Meger olmuş idi sihre mağrûk
 Tutulup bir gün idi Çehli zen
 Nâr-ı Nemrûd'a atıldı yerden
 Kızına lâkin olunmuşdu terk
 Ahz-ı sâr ile cinâyet etmek
 Oğlunu Kont'un o duhter çaldı
 Sür'at ü dehşet ile oç aldı
 Sonra ol câ-yı 'ukûbet¹⁰⁵ üzere
 Ya'nî meydân-ı siyâset üzere
 Buldular güller içinde erken
 Halk yol üstünde güzer eylerken
 Bir çocuk na'sını ölmüş gitmiş
 Ümm-i dünyâya vedâ'ı etmiş
 Koro

[29İ^b]

Yazık ol tıfle ki olmuş kurbân
 Ne cinâyet görünüz ey insân
 Yapanı levm ü cezâyâ şâyân
 Peder ammâ ne ederdî ol ân?

Fernan

Anı etmiş idi mihnet bî-tâb
 Fakat eyler idi bir hüsn işrâb
 Ki teneffüs eder oğlu el-ân
 Belki de buldu selâmetle emân
 Dedi cân terk eder iken Kont'a
 Et taharrî-i birâder durma
 İktizâ etdi ana söz vermek
 Gayr-ı müsmirdi fakat sa'y etmek
 Koro

[29M^b][30İ^a]

Şu cinâyet eden adam âyâ
 Bir daha olmadı mı hiç peydâ?

Fernan

Bir haber olmadı vâsıl aslâ
 Nerdedir bilmem o zâlim rüsvâ
 Anı âh elde edeydim farazâ!

Koro

Anı mümkün mi tanımak âyâ?

Fernan

Olmada dilde bir ümmîd hâsıl
 İhtimâl ki tanırım ve'l-hâsıl

Koro

Anı da nâr-ı cehennem yaksın
 Anası misli vücûdu kalksın

Fernan

[30İ^b/30M^a]¹⁰⁴ M: sût¹⁰⁵ M: mücâzât

Anası? Öldü ve lâkin hâlâ
Tayf-ı şûmiyle mülevves dünyâ
Uçuyor rûh-ı habîs-i mâder
Açarak cevî-i havâda şeh-per
Türlü eşkâl ile hem¹⁰⁶ bî-sûd
Gece vakti olur ekser meşhûd

[31İ^a/30M^b]

Koro
Fi'l-hakîka oluyor mu böyle
Silâhlılar
Der ü dîvâr-ı mekâbir üzere
Murg-ı zulmet-gede vü bed-çehre
Ortalık olsa siyeh-pûş ol dem
Ediyor neşr-i sadâ-yı pür-gam
Etbâ'

Nevha-i bûm ana oldu hem de
Yevm-i 'îdinde yegâne nağme
Pür-âteş eseriyle her bâr
Ermede hâl-i hazâna ezhâr
Fernan

Geçerek eyle o câdan dikkat
Ki seni hıfz ede Rabb-i 'İzzet
Ana her kim ki tesâdüf etse
Ana her kim ki nazar eyleser
Kaderi olmada müncer mevte
Koro

[31İ^b/31M^a]

Ne sebep olmada müncer mevte?
Fernan
Geçenin korku ile ol câdan
Kararır dîdeleri hûlyâdan
Murg-ı meş'ûm u mekâbir-pîrâ
Yuvasından çıkarak bâ-pervâ¹⁰⁷
Geçeni havfı edince câmid
Cür'et-i kalbini eyler fâsid
Olur üftâde o câyâ ol ân
Bırakır cismini hâke bî-cân
O zamânda ne 'acâyib hâlet
Ki çalar¹⁰⁸ nısfını leylin sâ'at
Fernan ile Koro
Yıldırım gökleri etsin lertzân
Ola makhûr o refîk-i şeytân

¹⁰⁶ M: + de

¹⁰⁷ M: bî-pervâ

¹⁰⁸ M: çala

[32İ^a/31M^b]

Âsâr-ı Mensûre

Bir Zât-ı ‘Âlî Tarafından ‘Arîza:¹⁰⁹

Hasîsa-i zât-ı ferîşte-sıfât hazret-i hilâfet-penâhîleri olan fezâ’îl-i nâ-mütenâhiye ve evsâf u hasâ’îl-i ‘aliyyenin yalnız ‘abd-i memlûkleri gibi sâdık bendegânı değil hükümdârân-ı cihânı bile müncezib ü hayrân etdiğine en parlak burhân olarak geçende Almanya İmparatoru Hazretlerinin ikinci def‘a pâyitaht-ı saltanat-ı ‘uzmâlarını ziyâret vesîlesiyle hakk-ı ‘âlî-i velî-i ni‘met-i a‘zamîlerinde ibrâz etdiğî ta‘zîmât u ihtirâmât cümlemize bahşâyış-ı ilâhî olan vücûd-ı kudsiyyet-nümûd-ı hümâyûnlarının tasavvurun fevkinde bir ‘ulviyyet ü muhteremiyeti hâ’iz olduğunu enzâr-ı ‘âlemde isbât ve ‘azamet ü şân ve ‘ömür ü ‘âfiyet-i cenâb-ı zıllullâhîlerinin tezâyüdü du‘âsına hasr-ı enfâs eden kemterlerini cidden hisse-mend-i mübâhât eylemiştir. Mücerred tedâbir-i hakîmâne ve irşâdât-ı tâcdârîleri semeresi olarak müşârün-ileyhin bâ-kemâl-i emniyyet ü selâmet itmâm-ı seyâhatle mülk-i mahrûs-ı şâhânelerinden mufârakatı da silsile-i muvaffakiyyât-ı cenâb-ı şehriyârîlerine pek¹¹⁰ güzel bir lâhika teşkîl etdiğinden min gayr-i haddin ‘atebe-i semâ-mertebe-i hazret-i hilâfet-penâhîlerine yüzler sürerek ‘arz-ı tebrîkâta cesâret eyledim. Kâtibe-i ahvâlde.

[32İ^b/32M^a]

Bâb-ı ‘Âlî Bağçesinde Yapılan¹¹¹ Kütübhâne Hakkındaki Târîhin Takdîmini Mutazammın Makâm-ı Sadâret-i ‘Uzmâya¹¹² Verilen ‘Arîza:

Her kabza-i hâki cevher-i feyz-i Bârî ve her rîze-i sengi meşrîk-ı envâr-i me‘âlî olan milket-i hazret-i hilâfet-penâhîde taraf taraf inzâr-ı i‘tibâre hayret-resân ve her biri hakîkaten ‘uluvv-i himmet-i mülûkâneye mücessem burhân olan bu nice mü‘essesât-ı nâfi‘aya zamîme-i fâ’ika olmak üzere Bâb-ı ‘Âlî bağçesinde inşâsı muktezâ-yı emr ü fermân-ı ‘umrân-nişân-ı cenâb-ı cihân-bânîden olup mütekarribü’l-hitâm olan¹¹³ kütübhâne-i hikmet-i âşiyânenin şükrânesi olarak târîh-i nazm u inşâdı yine o bâb-ı füyûzât-ı intisâbda kâm-yâb olan bendegân-ı musâdakat beyânın mefrûz-ı ‘uhde-i rikkîyyeti olmak lâzım geleceği mülâhazasıyle vârid-i hâtır-ı ‘âcz-i mezâhir-i kemterî olan kit‘a-i târihiyye egerçi südde-i sipihr-i i‘tilâ-yı hümâyûna ‘arza değer bir mu‘teber eser¹¹⁴ olmadığı hâlde takdîme ictisârım meftûr buyuruldukları secâyâ-yı celîle-i hatâ-pûşâne ve müsâ‘adât-ı ‘âliyye-i hidivânelerine iğtirârımdandır. Emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

[33İ^a/33M^a]

Mısır Fevka’l-‘âde Komiserliği bâ-Kitâbetiyle Kâhire’de Bulunan Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn Hulefâsından Muhsin Bey Efendi’ye Cevâbnâme:¹¹⁵

Gurre-i Zi’l-hicce sene 305 târîhli kerem-nâme-i lutuf-şî‘ârîleri resîde-i fark-ı tekrîm olmuşdur. Nevâziş ü iltifât-ı bî-gâyât-ı kerem-kârîlerinin şerm-sâr ve şükr-güzârı bulunan bu bende-i lutuf-dîdeleri hakkında pâyidâr olan teveccühât-ı kalbiyye ve muhabbet-i samîmelerinin bir delîl-i cedîd-i mekârim-bedîdi olmak üzere evvelce ihsân ve irsâl buyurulan bâ-sütûn-ı ziyet-bahş dest-i iftîhâr oldu. Zâten bir selâm-ı ‘âlîlerine nâ’iliyyet bendelerince fu‘âd-ı harâb-âbâda müjde-i ma‘mûriyyet gibi hayât-efzâ bir ni‘met-i cihân-kıymet iken o gibi muhabbet-i uhuvveti bir sûret-i dâ’imede ihtâr edecek yâdigâr-ı kıymet-dâr ile de ibrâz-ı şî‘âr-ı ‘ulviyyet-âsâr buyurulmasından dolayı husûle gelen vecd ü mahzûzât ve fart-ı şâdî ve memnûniyyeti beyân ile berâber vâcibe-i zimmet olan teşekkürât-ı ‘azîmemin ‘arzı egerçi gecikmiş fakat hayât-ı mefharet-âyâtını tamâmıyile ta‘rîf için taharrî-i elfâz-ı hakîkatle dûcâr-ı te‘ahhur olmuş olduğu cihetle ‘afv-ı ‘âlîlerine mazhar olacağımda şübhem yokdur. Hitâmında irsâli muktezâ-yı emr-i birâderîlerinden olan lûgat bu kerre şîrâze-bend-i nihâyet olmağla savb-ı ‘âlî-i kerîmânelerine takdîm kılındı. Efendimize ta‘zîmât-ı fâ’ika ‘arzı zımmında her gûne fırsattan istifâde emelinde bulunan bende-i Sa’îd tebrîk-

¹⁰⁹ M: Şehzâdegândan Bir Zât Tarafından Zât-ı Hazret-i Pâdişâhiye ‘Arîza

¹¹⁰ Bu kelime sehven iki kez yazılmıştır.

¹¹¹ M: İnşâ Olunan

¹¹² M: Makâm-ı Sadârete

¹¹³ M: bulunan

¹¹⁴ M: eser-i mu‘teber

¹¹⁵ M: Mîr-i Mûmâ-ileyhe Mektûb

i 'îd vesîlesiyle 'ubûdiyyet-i kadîmesini tecdîd ve 'ale'l-husûs istibkâ-yı teveccühât-ı feyz-âyâtlarıyla râbîta-i kalbiyyesini te'kîd eder. Ol bâbda.

[33İ^b/32M^b]

Mîr-i Müşârün-ileyhe Dîger Mektûb:¹¹⁶

Te'lîf ve tercümesine hâme-rân-ı himmet ve bir nüshasının 'âcizlerine irsâl ü ihdâsiyle ibrâz-ı me'âsir-i iltifât ve 'inâyet buyurulan eser-i bihter dü dest-i tevkîr ve istifâdeden cilve-gîr oldu. Tabâyi'-i beşeriyede merkûz olan hiss ü kuvvet îcâbâtından olarak ümem-i sâlîfe ve 'atîka ahvâline ittîlâ' ile 'ilmü'l-beşer hakkındaki ma'lûmâtın tevsî'i haylî zamândan beri Avrupa erbâb-ı fûnûn ve ihtisâsı taraflarından pîş-i nazar-ı ehemmiyyetinde tutularak birtakım kitâbe-i kadîme ve ta'bîr-i dîgerle safahât-ı mermûzenin hall ü kırâ'atini teshîl için mesâ'î-i vefire masrûf ve fî yevminâ hazâ böyle hutût ve işârât-ı 'atîkadan istidlâl-i ma'ânîye rehber olacak âsârdan mütehasıl menâfî-i terakkiyât-ı medeniyye nokta-i nazarına ma'tûf olduğu hâlde lisân-ı 'Osmânî üzere henüz bu yolda bir eserin eyâdî-i mütevaggilinde mütedâvil ve hâk-i pâk-i 'Osmânî'nin ekser nevâhîsinde zuhûr etmekte olan elvâh-ı pîşîn medlûlâtını takrîr ü tebyîn için bütün bütün¹¹⁷ mütehasîn-i ecânibden istiğnâ hâsıl olamaması ma'ârif-i hâzıra ile kâbil-i te'lîf görülememekte iken mahsûs-ı zât ve mahsûl-ı fazl u kemâlât-ı seniyyeleri olan kudret-i kâşife ve rusûh-ı remz-i âşînâî muktezâsından olmak üzere hiyeroglîf hattının usûl-i kırâ'ati gibi câmi'-i muhasenât bir eser-i bedâyi'-perverin cem' u neşrine muvaffakiyyet-i 'ulyâlarından dolayı cidden 'arz-ı tebrîkât ve teveccühât-ı birâderânelerini istibkâ ile bi'l-hâssa takdîm-i teşekkürât eylerim. Bâkî emr ü fermân. fî 25 Nisan sene 311.

[34İ^a/33M^b]

Nakîbzâde Muhyiddîn Bey Tarafından Hâk-i Pây-i Şâhâneye 'Arîza:

Cenâb-ı vâcibü'l-vücûd ve istikrâr-fermâ-yı nigâr-hâne-i şuhûd mâye-i¹¹⁸ 'umrân-ı cihân ve mâdde-i¹¹⁹ feyz ve sa'âdet-i 'âlemiyân olan vücûd-ı me'âlî-nümûd-ı cenâb-ı cihân-bânîlerini mâdâme'z-zamân kemâl-i sıhhat ü 'âfiyetle nûr-bahş-ı serîr-i sipihr-i esâs-ı hilâfet ve 'unvân-ı 'azamet-nişân-ı zıllullâhîlerine revnak-tırâz-ı dîvân-ı devlet ü saltanat buyursun. Âmîn. Mîhr-i tâbân-ı vücûd-ı mes'ûd-ı hümâyûnlarının matla' u'l-envâr-ı ümîd-i saltanata pertev-endâz-ı şevket ü şân olduğu zamân-ı mes'âdet-nişânda büyük pederim Nakîbü'l-eşrâf Tahsîn Bey kulları tarafından tanzîm ü inşâd olunan kasîde-i târihiyye hakkâ ki kıdem-i 'ubûdiyyet ve fart-ı sadâkat-ı kemterânemize berâ't-i istihlâl ve mücerred medîha-i celîle-i cihân-sitânîleriyle mâlâmâl olması cihetiyle nüsha-i hayâtdan kıymet-dâr bir eser-i musâdakât-ı me'âl olduğundan her demi asdikâ-yı bendegân için eşref-i ahyân ve her ân mes'âdet-iktirânı gıpta-resân-ı a'sâr u ezmân olan işbu rûz-ı meyâmin-endûz-ı velâdet-i hümâyûn-ı hazret-i hilâfet-penâhîleri bir nüshasının 'atebe-i gerdûn-ı i'tilâ-yı hüsrevânelerine 'arz u takdîmiyle tecdîd-i kühen-i ribât-ı 'ubûdiyyet ü rikkıyyete vesîle-i ictisâr olmuştur. Hemân kilik-i kudret-i Girdigâr tezyîn-i manzûme-i leyl ü nehâr etdikçe zât-ı hilâfet-simât-ı tâcdârîlerini müşâhede-i emsâl-i bî-nihâyesiyle ziyet-sâz-ı erîke-i bahtiyârî ve hilâfet buyurmak du'â-yı bî-riyâsının tertîl ü tekrârıyla¹²⁰ mûrâne ve mübtelâne 'arz-ı tebrîkât-ı şükran-ı gâyat-ı 'ubeydâneme cür'et kılındığı muhât-ı 'ilm-i kâ'inât-ârâ-yı zıllullâhîleri buyuruldukda. Ol bâbda.

[34İ^b/34M^a]

A'yândan İmâm-ı Esbak Rızâ Efendi Tarafından Hâk-i Pây-i Hümâyûna 'Arîza:¹²¹

Velî-i ni'met-i bî-minnetimiz halîfe-i Resûl-i Kibriyâ efendimiz hazretlerinin 'uluvv-i merhamet ü şefkat-i hümâyûnlarının ihyâ-yı 'azm-ı remîm edecek derecede hayât-bahşâ ve bî-intihâ ve hüsni nazar-ı kimyâ-eser-i cenâb-ı zıllullâhîlerinin çeşm-i nâ-binâyâ nûr-ı ifâzası husûsunda hem-rütbe-

¹¹⁶ M: Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn Hulefâsından Olup Mısır Fevka'l-'âde Komiserliği Kitâbetinde Bulunan Muhsin Bey Efendi'ye yazılmıştır

¹¹⁷ M: bütüne

¹¹⁸ M: mâdde

¹¹⁹ M: mâye

¹²⁰ M: tezkâriyle

¹²¹ M: Esbak İmâm Şehriyârî Sudûrdan Rızâ Efendi Tarafından 'Arîza

i yed-i Mesîhâ olduğunun delîl-i celîli olarak geçende dūcâr olduğu ‘âriza-i basariyyenin tedâvîsi için şâyân buyurulan müsâ’ade-i ‘inâyet-âde-i cenâb-ı tâcdârîleri üzerine Avrupa’ya i’zâm buyurulan ‘abd-i memlûk-zâde-i pâdişâhîleri Emîn kulları sâye-i lutf u ihsân-ı hümâyûnlarında bu kerre iktisâb-ı burû’ u ‘âfiyetle ‘avdet eylemiştir. Hâk-i pâ-yi tûtiyâ-sâ-yı şehriyârîlerine kıdem-i ‘ubûdiyyetle hâ’iz-i şeref ü i’tibâr ve envâ’-ı eltâf u a’tâf-ı pâdişâhîlerine tevâlî-i mazhariyyetle hakikaten minnet-dâr ve şerm-sâr olan ‘abd-i şâkirü’l-ihsânlarının bu vech-ile de nâ’îl olduğum lutf-ı mahsûs edâ-yı şükr ü mahmedeti nâ-kâbil bir iltifât-ı me’âlî-i gâyât ve lâ-siyyemâ ‘abd-i memlûk-zâdeleri hakkında cân u cihân-değer-nî’ met-i bâ’isü’l-hayât olduğundan bi’l-cümle efrâd-ı ‘âile-i kemterânemle berâber dîde-i minnet ü şükrânemden eşk-i şâdî cûşân ve dü dest-i tazarru’ vü ibtihâl merfû’-ı bârgâh-ı Yezdân olduğu hâlde cenâb-ı hayru’n-nâzirîn kurretü’l-‘ayn bendegân ve nûr-i bâsıra-i ibtihâc-ı cihân olan velî-i nî’met-i kesîrû’l-merhamet efendimiz hazretlerini kemâl-i sıhhat ü ‘âfiyetle ile’l-‘ebed evreng-i cihân-dârîde kâm-bîn buyursun du’âsı tekrâr u tilâvet ve min gayr-i haddin hâk-i kadem-i hümâyûnlarına yüzler ve gözler sürerek ‘arz-ı teşekkürât-ı rıkkıyyet-kârâneye müsâra’at kılındığı muhât-ı ilm-i ‘âlem-şümûl-i cenâb-ı hilâfet-penâhîleri oldukda. Kâtibe-i ahvâlde emr ü fermân ve lutf-ı bî-pâyân-ı hazret-i veliyyü’l-emr efendimizindir. Safer¹²² sene 318.

[35İ^a/34M^b]

A’yândan Reşîd ‘Âkif Paşa Sivas Vâlisi İken Yazılmışdır:¹²³

Haslet-i necîbâne ve teveccühât-ı kalbiyye eseri olarak lutfen irsâl buyurulan timsâl-i sâmilîleri vâsıl-ı dest-i mefharet ve nûr-bahş-ı dîde-i hasret oldu. Nakkâş-ı çîre-dest-i ezeli-i hayâl birâder-i ekremîleriyle zâten kalbimin en ‘amîk ve en hassâs bir safhasını müncelî ettiği için şu yâdigâr-ı kıymet-dâr tasvîr ile tahattur-ı zâtî ihtâr için değil bi’l-‘akis bir ‘abd-i ‘âcizi vâye-mend-i iftihâr etmek maksadıyla ihsân buyurulduğu cihetle pek ziyâde minnet ve meserrete bâ’is olmuşdur. ‘Arz-ı ‘ubûdiyyetdeki taksîrâtımı her zamân olduğu gibi şimdi de mu’terifim fakat Allah şâhiddir ki ‘uluvv-i ‘inâyetinizi¹²⁴ ber-âverde-i zebân-ı ihlâs ve ihtisâs etmediğim bir zamân yokdur. Derecâtı nezd-i ‘âlîlerinde dahi ma’lûm olması tabî’î bulunan meşgûliyyet-i müfrite ve mütevâliye bunu şerh ü beyâna imkân bırakmıyor. Şu hâlde bendenizde de isti’fâ-yı kusûrdan başka söyleyecek söz kalmıyor. Hâssaten eteklerinizden ve o füsûn-kâr gözlerinizden öperek takdîm-i teşekkürât ile te’yîd-i ‘ubûdiyyet eylerim. Velî-i nî’metim karındaşım.

[35İ^b/35M^a]

A’yândan Zihnî Paşa Selânik Vâlisi İken Dâmâdı Reşâd Bey’e Cevâbnâme:¹²⁵

Kat’an liyâkat-ı ‘âcizânem olmadığı hâlde mazhariyyetle mübâhî olduğum ‘âtıfet-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhînin tebrîki vesîlesiyle sunûf-ı iltifâtı şâmil nevâziş-nâme-i ‘âlîleri râhat-zîb-i tevkîr oldu. Mütehâllik buyuruldukları fezâ’îl-i kerîme-i vefâ-perveri ve hasâ’îl-i mümtâze-i muhlis-nevâzi icâbâtından olarak bu sûretle hakk-ı ‘âcizânemde râyegân buyurulan lutf u ‘inâyet-i ‘âlîlerine ne kadar teşekkür etsem azdır. Medâr-ı ‘afv-ı kusûr bildiğim kıdem-i husûsiyyet ve şiddet-i muhâleset şimdiye kadar elfâz-ı resmiyye ile ârâste ma’rûzât takdîminden kemterlerini vâreste etmekde tebâ’üd-i eyn ü beyn mâni’-i vâlâ-i tarafeyn olmayacağı hakkındaki fikr-i mahsûsa inzimâm eden teveccühât-ı dâ’ime-i kerem-kârîleri şu hâlin nezd-i sâmilîlerinde taksîrâtdan ma’dûd olmayacağı hakkında te’mînât-bahş olmakda idi. Binâen-‘aleyh bendenizin safvet ü ihlâs sadedinde isbât-ı müdde’âyı zevâ’idden ‘add ederek temâdî-i ‘âfiyet ve ikbâl-i ‘âlîleri ed’iyyesinin tekrâriyle tahmîdât u tekrîmât-ı şükr-güzârânemin ‘arz u iblâğını şîme-i senâ-kârîye daha muvâfık gördüm. Ol bâbda. fî Şa’bân sene 312.

[36İ^a/35M^b]

Dâmâd-ı Şehriyârî Celâleddîn Paşa’ya¹²⁶ Tebrîk-i Vezâretine Dâ’ir Yazılan Târîhin Takdîmine Dâ’ir Pusula:

¹²² M: fî Safer

¹²³ M: Sivas Vâlisi Reşîd ‘Âkif Paşa Hazretlerine

¹²⁴ M: ‘uluvv-i ‘inâyetinizi tezâyüd ikbâl ü ‘âfiyetinizi

¹²⁵ M: Selânik Vâlisi Zihnî Paşa Hazretlerinin Damadı Reşâd Bey Efendi’ye Cevâb

¹²⁶ M: Dâmâd-ı Şehriyârî İşkodralzâde Celâleddîn Paşa Hazretlerinin

Fart-ı sürûr insânı ba'zen böyle tevâlî-i tasdî'a mecbûr ediyor. Fikr ü hayâl-i bî-me'âl dahi olsa ihtisâsât-ı kalbiyyeyi 'arz u beyânda isti'câl gösteriyor. İşte bu kabîlden olarak vârid-i hâtır-ı kâsır olan şu kıt'a-i târihiyyeyi değersizliği ile berâber ma'a'l-hicâb takdîme mütecâsir oluyorum. Kâtibe-i ahvâlde. fî 2 Nisan sene 324.

Recâ'izâde Ekrem Bey'in Vefâtına Dâ'ir Tanzîm Olunan Târîhin İrsâli Hakkında Mahdûmu Ercümend Bey'e Mektûb:¹²⁷

Peder-i mu'azzez ü muhteremlerinin meziyyât-ı edebîyye ve fezâ'il-i ber-güzîdelerinin bu 'âcizde müncezib ve sitâyîş-kârı bulunduğundan vukû'-ı ziyâ'-ı ebedîsinden pek ziyâde müte'essir oldum. Bir mâni'anın zuhûrundan nâşî bi'z-zât îfâ-yı vecîbe-i ta'zîyet ve hürmetde kusûr etdim. Nâm-ı bülend-i edebîsi hâfıza-ı takdîr-i milletde zevâl-i nâ-pezîr olan müşârün-ileyhe gunûde-i h'âb-ı ebediyyet oldukça cenâb-ı Yezdân size 'ömr ü 'âfiyet ihsân buyursun. Şu hayâl-i melâl ile vârid-i hâtır olan târihi tecdîd-i te'essür değil tebyîn-i hiss-i tahassür için tesyâr ile hâtır-ı necîbânelerine istifsâra mübâderet eyledim efendim. fî 21 Kânûn-ı Sâni sene 329.

[36İ^b/36M^a]

Mûmâ-ileyh Ercümend Bey'e Diğer Mektûb:¹²⁸

Peder-i behîşt-makarlarının bir hiss-i nezîh-i hamîyyet ile çekîde-i hâme-i sihr-âferîni olan manzûme-i *Nefrîn*'in lutfen ihdâ buyurulan bir nüsha-i nevîni dü dest-i istifâde ve memnûniyyeti tezyîn eyledi. Hazret-i üstâdın şu vesîle ile de nâmını rahmetle yâd ve bu senâ-kârı böyle kıymet-dâr-ı âsâr ile tahattur eden ferzend-i ercümendinin zikr-i cemîlini ber-âverde-i zebân-ı ihlâs-ı mu'tâd eyledim. Henüz bi'l-mukâbele takdîme değer her ma'nâsıyla matbû' eserim olmadığından tecrîbe-i fikr ü kalem kabîlinden olarak yazdığım marş güftesiyle¹²⁹ Yâdigâr-ı Millet manzûmesi zât-ı necîbânelerine ber-güzâr¹³⁰ olmak üzere teşekkürâtıma terdîfen takdîm kılındı efendim. fî 9 Nisan sene 330.

[37İ^a/36M^b]

Sadr-ı Esbak Merhûm Sa'îd Paşa'nın Sekizinci Sadâretde Bu 'Âcizi Şî'r ile İştigâl Ediyor mu Diye Rûfekâdan Ba'zılarına Su'âl Buyurdıkları Mesmû'um Olması Üzerine Kaleme Alınmıştır:¹³¹

Gazeteci Lisâmî 'unvânlı bir eser-i mu'teber ki zurûfu'l-elfâz u hurûfunda mündemic le'âlî-i me'ânî-i dakîka takdîr-i kıymetinde güher-sencân-ı üdebâ-yı zamânı giriftâr-ı hayret etmektedir. Nûr-efken-i nazar-ı im'an oluyordu. Kemâl ve Şinâsi merhûmlar hakkındaki mukâyese-i edebîyyeyi muhtevî olan bahs-ı güzîn müfekkirede bir vakfe-i hazîn husûla getirdi. Kendi kendime İlâhî bu nasıl bir şeref-i nâ-mütenâhîdir ki bunlar fezâ'il-i 'ilmiyye ve kemâlât-ı edebîyyesi teslîm-kerde-i bülagâ ve âsâr-ı muhalledesi menkûş-ı ef'ide-i pîr ü bernâ olan bir düstûr-ı fahâmet-i mevfürun ba'de's-sinîn bu derece mazhar-ı sitâyîş ü tahsîni oluyor nigâr-hâne-i edebde 'âdetâ hayât-ı nevîn buluyor diyordum. Fakat o vâdîde irhâ-yı 'inân edecek ne bir şeh-süvâr Şinâsi ve Kemâl ne de böyle bir lutf-ı takdîre istihkâka ihtimâl vardır mülâhazasıyla murg-ı bâlâ-pervâz hayâl-fezâ-yı gıpta ve te'essürde şikeste-bâl kalıyordu. Fi'l-hâl nazar-ı tahayyülde 'arz-ı cemâl eden şâhid-i gül-çehre-i tesliyet îrâd-ı makâl ile: Ey taleb-kâr-ı ma'rîfet bil ki vâkı'â o câh-ı bülend-i kemâl ü hüner herkese nasîb ü müyesser olmaz lâkin vâsıl-ı mertebe-i kusvâ-yı kemâlât olan e'âzım yalnız anlar gibi nâdire-i edebî değil tıfl-ı sebak-h'ân-ı mektebi bile tenezzülen ve tergîben gül-deste-i âferîn ile kâm-bîn buyururlar dedi. Şu hitâb-ı hikmet nisâbından cür'et-yâb olan bu 'abd-i 'âciz de tecrîbe-i fikr ü kalem kabîlinden olarak tanzîm edilmiş fakat evrâk-ı perîşân arasında bırakılmış olan kasîde-i cülûsiyyeyi kıymet-i edebîyye i'tibârıyla meşmûl-i lihâza-i fahâmet-penâhî olmağa değer bir eser

¹²⁷ M: Recâ'izâde Ekrem Bey'in Mahdûmu Ercümend Bey'e Mektûb

¹²⁸ M: Mîr-i Mûmâ-ileyhe Cevâb-nâme

¹²⁹ M: bir Osmânî şarkısı ile

¹³⁰ M: ber-güzâr-ı meveddet

¹³¹ M: Sadr-ı Esbak Sa'îd Paşa Hazretlerinin Sekizinci Sadâretde Bu 'Âcizi Yine Şî'r ile İştigâl Ediyor mu Diye Rûfekâdan Ba'zılarına Su'âl Buyurmaları Üzerine Yazılmıştır

olmadığını bilerek (آنان که خاک را بنظر کیمیا کنند/آیا بود که گوشه چشمی بما کنند)¹³² terânesiyle takdîm ediyor. Emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

[37İ^b/37M^a]

Merhûm İmâm 'Âsım Tarafından 'Atebe-i 'Ulyâya 'Arz-ı Hâl:¹³³

Cenâb-ı Rabbü'l-âlemîn kıbletül-hâcât-ı Müslimîn ve câmi'-i mehâsin-i şer'-i metîn olan pâdişâh-ı 'adl-âyîn¹³⁴ efendimiz hazretlerini ilâ âhiri'z-zamân kemâl-i sıhhat ü 'âfiyetle serîr-i saltanat-ı 'uzmâlarında dâ'im ve kâm-bîn buyursun. Âmîn. Sâye-i 'inâyet-vâye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîlerinde bundan dört ay mukaddem mahdûmum kullarının cem'iyet-i hıfz-ı Kur'ân ve icrâ-yı emr-i mesnûn hitânı vesîlesiyle mefrûz-ı 'uhde-i musâdakât olan de'avât-ı hayriyyet-âyât-ı hazret-i zıllullâhîlerinin tekrâr u tilâveti husûs-ı bed'ü'l-füyûzâtına teşebbüs eylemiş isem de bermuktezâ-yı şîve-i kader işbu niyyet-i hâlisâ-i dâ'iyânem sûd-ı tefsîr ve telakkî olunması üzerine men' edilmiş. Ve lehü'l-hamdü ve'l-minne tahkîkât ü tedkîkât-ı vâkı'a netîcesinde berâ'et ve mağdûriyyet ve âstân-ı 'adâlet-nişân-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîlerine sıdk u 'ubûdiyyet ve fart-ı mutâva'at-ı kemterânemden başka hiçbir şey tebeyyün etmemiş ise de şu hâl-i esef-i iştimâlden dolayı dil-hûn ve bî't-tabî' ihtiyâr edilmiş olan masraf cihetiyle bâr-ı zarar altında zebûn olmakda bulunduğuma ve mûmâ-ileyh 'abd-i memlûk-zâdeleri dahi bu yüzden mahrûm ve mahzûn bir hâlde bulunduğu gibi sinni dahi hadd-i ma'rûfu tecâvüz etmekte olmasına meded-re's-i bî-çâregân olan merâhim ü eşfâk-ı şâmiletül-âfâk-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîlerinin kâ'il ve râzî olmayacağı vâreste-i şekk ü zunûn olmağla her hâlde şeref-ta'lik edecek emr ü fermân-ı 'âtfet-beyân-ı hazret-i zıllullâhîlerine tevfik-ı hareket olunmak üzere mûmâ-ileyh kullarının cem'iyet-i hıfziyle emr-i mesnûn-ı hitânının icrâsına müsâ'ide-i kerem-âde-i cenâb-ı pâdişâhîleri erzân ve bu cihetle kalb-i vîrân-ı hakîrânemizin ma'mûr u şâdân buyurulması tazarru'âtına ictisâr¹³⁵ eyledim. Kâtibe-i ahvâlde emr ü fermân.¹³⁶

[38İ^a/37M^b]

E'azz-ı Rûfekâ-yı 'Âcizîden Kal'a-i Sultâniyye Mutasarrıflığından Müttekâ'id 'Alî Râşid Efendi'nin İrtihâli Münâsebetiyle Birâderi Zeki Efendi'ye Yazılan Ta'ziyet-nâmedir:¹³⁷

Birâder-i e'azz ü ekberimiz Râşid Efendi Hazretlerinin henüz muttali' olduğum ziyâ'-ı ebedîsi cenân-ı velâ-i meşhûnumu fevka mâ yetesavver mükedder ü mahzûn lisânımı kâ'il-i (أنا لله وأنا إليه راجعون)¹³⁸ eyledi. Kendisiyle ülfetimiz sûretâ on altı seneden 'ibâret lâkin beynimizde rûhen cây-gîr olan muvâneset ü muhabbet bilâ-şekk yâdigâr-ı bezm-i elest olduğundan şu ufûl-i nâ-behengâm bu muhlis-i safvet-şî'âra pek 'amîk bir sûretde mûris-i âlâm oldu. Mağfûr-ı müşârün-ileyh kudret-i kalemiyye ve kemâlât-ı 'ilmiyye ve fezâ'il-i ahlâkıyyesine inzimâm eden salâbet-i dîniyyesi ile hilkatin¹³⁹ nâdir yetiştirdiği bir vücûd-ı zî-kıymet fakat ekser-i efâzıl-ı ümmet gibi nihâyet o da çarh-ı gaddârın vaz'-ı kader-i nâ-şinâsânesi¹⁴⁰ te'sîriyle 'âzim-i âhîret olduğu için ne kadar te'essüf edilse azdır. Hemân cenâb-ı Erhamû'r-râhimîn kendisini Firdevs-i berînde hem-bezm-i hulefâ-yı râşidîn buyursun. Âmîn. Takdîre 'arz-ı teslimiyyet insân için vâcibe-i zimmet olduğu cihetle her hâlde ibrâz-ı sabr u metânet ve hikmet-i hafiyye-i ilâhiyyeye rabt-ı kalb-i 'ubûdiyyetle ta'dîl-i hüznü gayret eylemelerinin ve de'avât-ı hayriyyelerinin tekrârıyla te'essürât-ı kalbiyyelerine tamâmıyla iştirâk eylediğimin gerek halîle ve kerîme gerek bütün efrâd-ı 'âile-i

¹³² Ânân ki hâk râ be-nazar kîmiyâ konend/Âyâ buved ki gûşe-i çeşmî be-mâ konend: Nazarları ile toprağı altın haline getirenler, acaba göz uciyle bize de bakmazlar mı ki? Beyit için bk. Hâfız-ı Şîrâzî 1944: 138.

¹³³ M: Kâdiköyü'nde 'Osmân Ağa Mahallesi İmâmı 'Âsım Efendi Tarafından 'Arz-ı Hâl

¹³⁴ M: 'adâlet-âyîn

¹³⁵ M: cesâret

¹³⁶ M: + lutf u ihsân şevketlü kudretlü ilâ âhirihî.

¹³⁷ M: Çanakkale Mutasarrıflığından Müttekâ'id 'Alî Râşid Efendi'nin İrtihâli Münâsebetiyle Birâderine Ta'ziyet-nâme

¹³⁸ "Doğrusu biz Allah'a aitiz ve kuşkusuz ona döneceğiz." (el-Bakara 2/156)

¹³⁹ M: fitratın

¹⁴⁰ İ: nâ-şinânesi

muhteremesine iblâğı ricâsıyla îfâ-yı farîza-i ta'ziyete mübâderet eyledim efendim. fî 7 Mart sene 334.

[38İ^b/38M^a]

Hüseyin Kâzım Bey Efendî'ye Cevâb-nâme:

18 Teşrîn-i Evvel sene 926 târîhli lutf-nâme-i kerîmânelerini aldım. Râsîd Takıyyüddîn'in eseri hakkında ihtiyâr buyurulan zahmetden dolayı bi'l-hâssa takdîm-i teşekkürât eylerim. Bu bâbda antikacının ifâdesine 'atfen beyân olunan mütâla'a vârid ve doğrudur. Evvelce kitâbın takdîr-i kıymeti için müteheyi-i 'azimet bir zât vesâletiyle hâricî bir müzeyye mürâca'at tedbîri der-meyân buyurulması üzerine bendeniz de ana muntâzırın bizim müze müdürü Halîl Bey Efendî'yi ve lisân münâsebetiyle mü'ellifin memleketine hem-civâr olan Mısır Müzesi'ni tahattur etmiş idim. Geçende 'arz etdiğim vech-ile esâsen fikr-i 'âcizi nüshâ-i yegâne olan bu eserin memleketimiz dâhilinde ve bir mü'essesesi-i resmiyyede te'mîn-i mahfûziyyetidir. Binâberîn hâricî müzelerle mü'esseseler pek yüksek kıymet dahi¹⁴¹ verseler eserin anlara intikâline müsâ'ade-i vicdân ve imkân olmadığından bu cihet bî-sûd ve kuru lâfdan ma'dûd kalır. Bir şık daha vardır ki o da eseri bizim rasad-hâneye yâhûd müzeyye vakf ü ihdâ etmek kazıyyesidir. Vâkı'â bu sûret şîme-i hamıyyete en muvâfık bir keyfiyyet ise de hasbe'z-zamân buna imkân olmadığına müte'essifim. Bununla berâber hâricin vereceğine bakmayarak eserin memleketimizde kalmasını iltizâm sûretiyle şu vazîfe-i vatan-perveri mehmâ-emken îfâ edilmiş olacağını zann ile müsterîhim. Bu hâlde yapılacak şey ana nâfi' bir mukâbele şartıyla rasad-hânemize terk ü tevdi' keyfiyyetidir. Artık bundan dolayı şuraya buraya mürâca'at zâ'id bir külfet olacağından yeni ve 'asrî bir usûl ile ya'nî tayyâre râsîdî gözüyle yüksek bir zâviye-i rû'yetten hall-i müşkil edecek tarîk-i eslemi taharrî ve tesbît eyledim. Bakınız nasıl: Kâdîköyü, Beylerbeyi ve rasad-hâne mevki'i takrîben bir tûl hattı üzerine [39İ^a] tesâdüf ediyor. Bunlardan Beylerbeyi her iki noktanın vasatında bulunuyor. Ta'bîr-i âharla Fatîn Efendi üstâdımızla sâhib-i eser beyninde zât-ı 'âlî-i birâderâneleri bulunduğundan mevki'an ve hikmeten vazîfe-i fazl [38M^b] u tavassut size düşüyor. Vâkı'â Râsîd Takıyyüddîn'in mezâyâsını ve âsârının derece-i kıymet ü behâsını memleketimizde büyük bir 'adese-i vukûf ile tedkîk ve takdîr edecek zât elbette Halîl Bey'den ziyâde hasbe'l-ihtisâs Fatîn Efendi olduğunda şübhe yokdur. Hattâ bir kıyâs yapılarak Halîl Bey arzî üstâdımız semâvî ve riyâzî şeylerle müştâgil olduğundan bu husûsda beynlerindeki fark bî-riyâ beyne's-serâ ve's-süreyyâdır denilebiliyor. Fakat bu güne üstâd-ı fezâ-yı metâ'in müşterîsi mevki'inde bulduklarından bu mevzu'ü âhara terk etmek mecbûriyyetinde kalmışlardır. Bu hâlde kendinden sonra parlak ve sa'd-âver bir sûretde icrâ-yı ahkâm etmiş mutasavver birtakım sitâre-i münevver meyânında fikr-i cevval ve re'y-i nevvâr-ı 'âlîleri âfâk-ı isâbete güneş gibi lem'a-nisâr olduğundan tensîb ü takdîre 'â'id ve zâtü'l-kürsî gibi 'ulvî olan makâm daha doğrusu hakk-ı kelâm sizin olmak lâzım gelir. Tensîb-i 'âlîleriyle hazret-i üstâd eğer bunda ittihâd ederse bedr-i âmâl ü ârzû muttâlî' husûlde 'arz-ı rû etmiş olur. Bâkî tekrîmât ü ihtirâmât-ı kadîme ve kaviyyemi bu vesîle ile de 'arz ve tekrâr ederim efendim hazretleri. fî 20 Teşrîn-i Evvel sene 926.

[39İ^b/39M^a]

Terceme-i Hâlim:¹⁴²

İsmim Mehmed Sa'îd'dir. Mîlâdî 1860 senesi Temmuz'una müsâdif 1277 senesi Muharrem'inde İstanbul'da Kâdîköyü'nde tevellüd etmişim. Pederim Dâhiliyye Nezâreti Mektûbî Kalemî mümeyyizliğinden mütekâ'id merhûm Tâhir Efendi'dir. Vâlidem 'Atîk Umûr-ı Mülkiyye kalemî hulefâsından ve ser-mî'mârân-ı hâssa el-Hâc Kâsım Ağa ve Narhî Hasan Efendi evlâdından merhûm Halîl Bey'in kerîmesi ve Silâhdâr merhûm Mehmed İslâm Ağa hafidesi Şerîfe Emine Hanım'dır. Büyük pederim (*Sicill-i 'Osmânî*) nâmındaki eserin ikinci cildinin 533'üncü sahîfesindeki muhtasar terceme-i hâlinde muharrer olduğu üzere son me'mûriyyet olarak De'âvî Nezâreti mu'âvin-i evvelliğinde bulduktan sonra 1288¹⁴³ Receb'inde vefât eden merhûm¹⁴⁴ Mehmed Nâşir Efendi'dir. Anın pederi Kethudâ Kalemî ser-hulefâsı olup Rusya üzerine ihrâc

¹⁴¹ M: de

¹⁴² M: Terceme-i Hâl-i 'Âcizî

¹⁴³ M: + senesi

¹⁴⁴ M: - merhûm

olunan Ordu-yı Hümâyûn ve Sadr-ı A'zam Ziyâ Yûsuf Paşa ma'iyyeti ile Şumnu'ya 'azîmet ve oradan 1226¹⁴⁵ Receb'inde rihlet eden el-Hâc Ahmed Niyâzî Efendi'dir. Anın pederi erbâb-ı tumâr ve ze'âmetden Ahîskavî Mehmed Ağa'dır. Şerâfet-i nesebimiz yedimizde bulunan şecere ile müsbettir. Evvelâ Çiçek Pazarı ve Vâlide-i Rüşdiyye mekteplerinde ve ahîren Lisân Mektebinde tahsîl eyledim.¹⁴⁶ Hocasâde Mehmed Efendi'den vesâ'ir mu'allim-i mahsûsdan 'Arabî ve Farsî ve ba'zı 'ulûm-ı nâfi'a te'allüm ve Âmedî hulefâlığında ve Şûrâ-yı Devlet a'zâlığında bulunmuş olan Cihânzâde¹⁴⁷ demekle meşhûr Es'ad Bey merhûmdan hatt-ı rik'a temeşşuk etdim. 1292¹⁴⁸ Receb'inde on beş yaşında olduğum hâlde Sadâret Mektûbî Kalemine mülâzemeten çerâğ eyledim. 1294 senesinde müceddeden kırk kuruş ma'âşa nâ'il oldum. 1302 senesi Şevvâl'inde 'Alî Nâmîk Efendizâde sadr-ı mağfûr Mehmed Sa'îd Paşa'nın (hüsn-i hat ve selika ashâbından olması [40İ^a] cihetiyle) kaydıyla vâki' olan 'arzı üzerine bin iki yüz kuruş ma'âşla Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn dördüncü sınıf hulefâlığına bâ-irâde me'mûr oldum. Bi't-tedric sınıf-ı evvele irtikâ eyledim. 319¹⁴⁹ Cümâde'l-âhire'sinde 'ilâve-i me'mûriyyet edilen¹⁵⁰ Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ zabıt kitâbeti vazîfesini ifâ etmekde iken 1320 senesi Şevvâl'inde Avlonyalı Mustafâ Paşazâde Ferîd Paşa'nın mesned-i sadâreti ihrâzından birkaç gün sonra 'ilâveten mühürdârlığı hizmetine ta'yîn edildim. Paşa-yı müşârün-ileyhin infisâline kadar beş buçuk sene geceli gündüzlü hizmet-i mezkûreyi ifâ eyledim. 1326 senesi Ramazân'ında Sadr-ı A'zam [39M^b] Kâmil Paşa merhûmun zamânında münhal olan Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn mu'âvinliğine yedi bin kuruş ma'âşla ta'yîn olundum. 1327 senesi Şa'bân'ında icrâ olunan tensikât sırasında mu'âvinliğin lağvı üzerine üç bin kuruş ma'âşla tekrâr Meclis-i Vükelâ zabıt kitâbetine ric'at eyledim¹⁵¹. Sene-i mezkûre Zî'l-ka'de'sinde Sadr-ı A'zam Hüseyin Hilmi Paşa'nın zamânında beş bin kuruş ma'âşla ve tahrîrât müdürü 'unvânıyla sadâret mektûbculuğuna me'mûr oldum. Müşârün-ileyhin ve Sadr-ı A'zam Hakkı, Sa'îd, Ahmed Muhtâr, Kâmil ve Mahmûd Şevket Paşa merhûmların zamânında husûsiyle Balkan muhârebesi esnâsında gece Bâb-ı Âlî'de yatmak sûretiyle hizmet-i mezkûreyi ifâya bezli-i meçhûd eyledim. En-nihâye (Allah'a sığın şahs-ı halîmin gazabından/Zîrâ yumuşak hûylu atın çiftesi pekdir)¹⁵² medlûlüne mâ-sadak olarak bin üç yüz otuz bir¹⁵³ senesi Ramazân'ı evâhirinde bilâ-fâsıla otuz dokuz sene hizmet-i devletde bulunduktan sonra ilk def'a olarak infisâl etdim. Reviyyet ve kiyâseti hüsn-i sıyt ü şöhreti ile müşârün-bi'l-benân olan bir Sa'îd Paşa'nın mazhar-ı takdîri olmağla müftehir ve mesrûr ve 'acız-ı mutlak ıtlâkına¹⁵⁴ şâyân bulunan bir¹⁵⁵ dîgerinin 'azliyle münkesir ve mağdûr olarak imrâr-ı vakt etmekde iken Şeyhü'l-İslâm merhûm Hayrî Efendi'nin vesâ'ir ba'zı eviddânın teklîf ve isrârları üzerine Medresetü'l-hattâtın rik'a hattı mu'allimliğini mücerred evlâd-ı vatana [40İ^b] hizmet maksadıyla kabûl ederek bir müddetden beri hüsn ve kâ'ideden ârî bir pîç şeklinde kökleşmeğe başladığı nazar-ı esefle görülen hattın vaz'-ı aslî ve müstahsenine¹⁵⁶ ircâ'ına bezli-i mesâ'î ederek burada dahi birkaç talebeye icâzet vermeğe muvaffak olduğum bir sırada ya'nî 1336 senesi Şevvâl'inde altı bin kuruş ma'âşla Mâbeyn-i Hümâyûn ikinci kitâbeti hizmetine ve 1340 senesinde hizmet-i mezkûre 'uhdemde bulunmak üzere fakat on bin kuruş ma'âşla Hazîne-i Hâssa Müdüriyyet-i 'Umûmiyyesi vekâletine ta'yîn olundum. Tebeddül-i ahîr üzerine 'Abdülmeçîd Efendi zamânında birkaç gün vekâlet-i mezkûrede bulunduktan sonra izhâr eylediğim ârzû üzerine 2 Rebî'ü'l-âhir sene 1341 târîhinde infisâl ve bi'l-

¹⁴⁵ M: + senesi

¹⁴⁶ M: etdim/+ ayrıca

¹⁴⁷ M: + dâmâdı

¹⁴⁸ M: + senesi

¹⁴⁹ M: 1319/+ senesi

¹⁵⁰ M: olarak

¹⁵¹ M: etdim

¹⁵² Beyit için bk. Ziyâ Paşa 1928: s. 12.

¹⁵³ M: 1331

¹⁵⁴ M: ve her ma'nâsıyla küçük bir [?] ıtlâkına

¹⁵⁵ M: - bir

¹⁵⁶ İ: müstahsene

âhire istid'â-yı tekâ'üdle yarım 'asırlık hizmet-i fi'liyye-i devleti yüzümün akıyla nihâyete îsâl eyledim. Cümâde'l-ûlâ sene 1342.

Lehü'l-hamd dâ'imâ kemâl-i 'iffet ve istikâmetle îfâ etdiğim hidemâtın [40M^a] nişâne-i takdîri olmak üzere rütbe-i sâliseden başlayarak tedricen kat'-ı merâtible rütbe-i bâlâya ve Mecîdî nişânının birinci ve 'Osmânî nişânının ikinci rütbelerine ve altun¹⁵⁷ gümüş imtiyâz ve altun liyâkat ve gümüş iftihâr ve Yunan muhârebe madalyalarına nâ'îl oldum.

Küçük yaşımdan beri yazdığım mensûr ve manzûm âsârımı câmi' mecmû'a hânemizle berâber muhterik olmağla¹⁵⁸ âsâr-ı edebiyemden¹⁵⁹ hâfızamda ve ba'zı zevâtta¹⁶⁰ kalan aksâmını cem' ile husûle gelen *Necm-i Seher* 'unvânlı¹⁶¹ bir eser-i muhtasarım olduğunu (Kâmil artar hemîşe kadr-i hüner/Andırır cihânda sâhibin eser)¹⁶² medlûlüne mâ-sadak olmak ümîdiyle burada zikre lüzûm gördüm.

Hîçbir nisbet ve qarâbetim olmadığı hâlde zamm-ı ma'âş rütbe ve me'mûriyyet sûretiyle [41İ^a] feyz ve terakkîye delâlet eden ve her vesîle ile hakk-ı 'âcizîde izhâr-ı teveccüh eylemiş olan müşârün-ileyh Sa'îd Paşa Hazretlerinin vesâ'ir iltifât ve lutfunu gördüğüm bu gibi zevâtın nâmlarını rahmetle yâd ile terceme-i hâl-i fakîr hitâm-pezîr oldu.

¹⁵⁷ M: + ve

¹⁵⁸ M: olduğundan

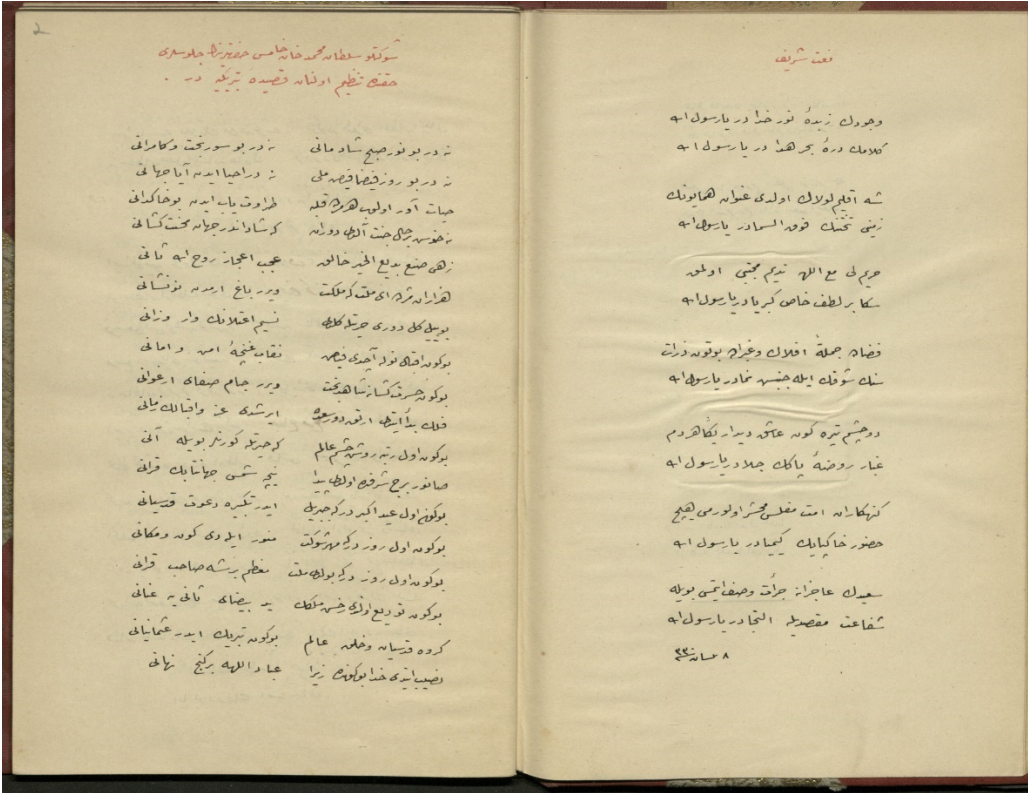
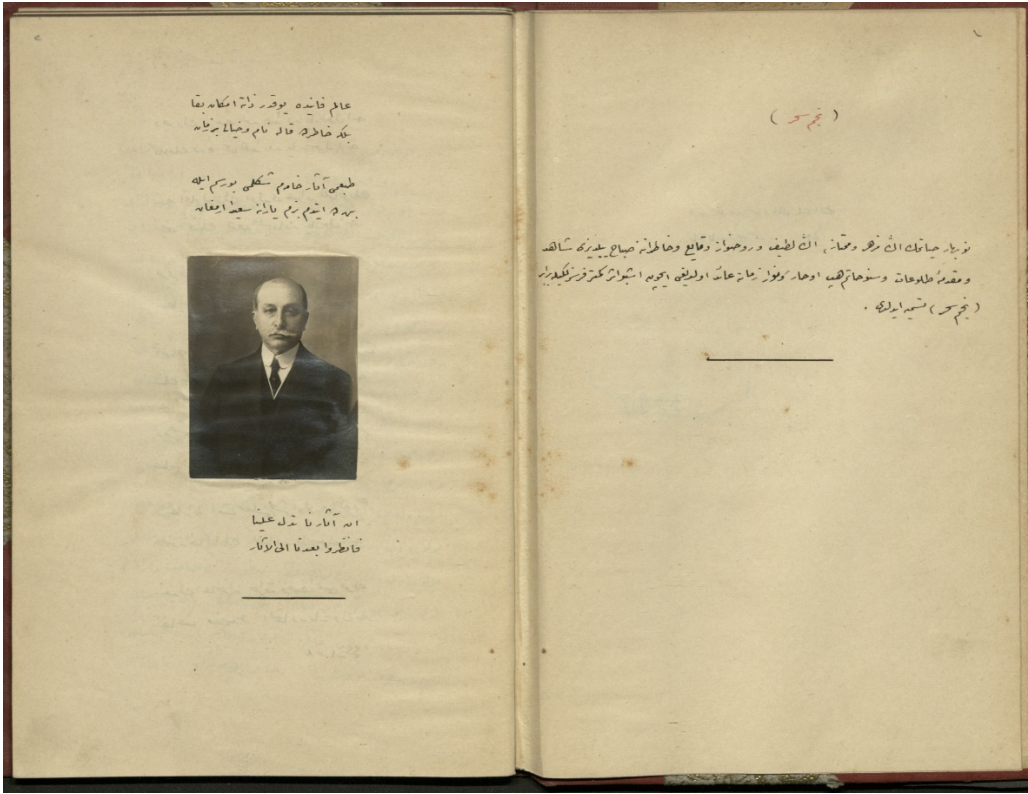
¹⁵⁹ M: - âsâr-ı edebiyemden

¹⁶⁰ M: zevât yedinde

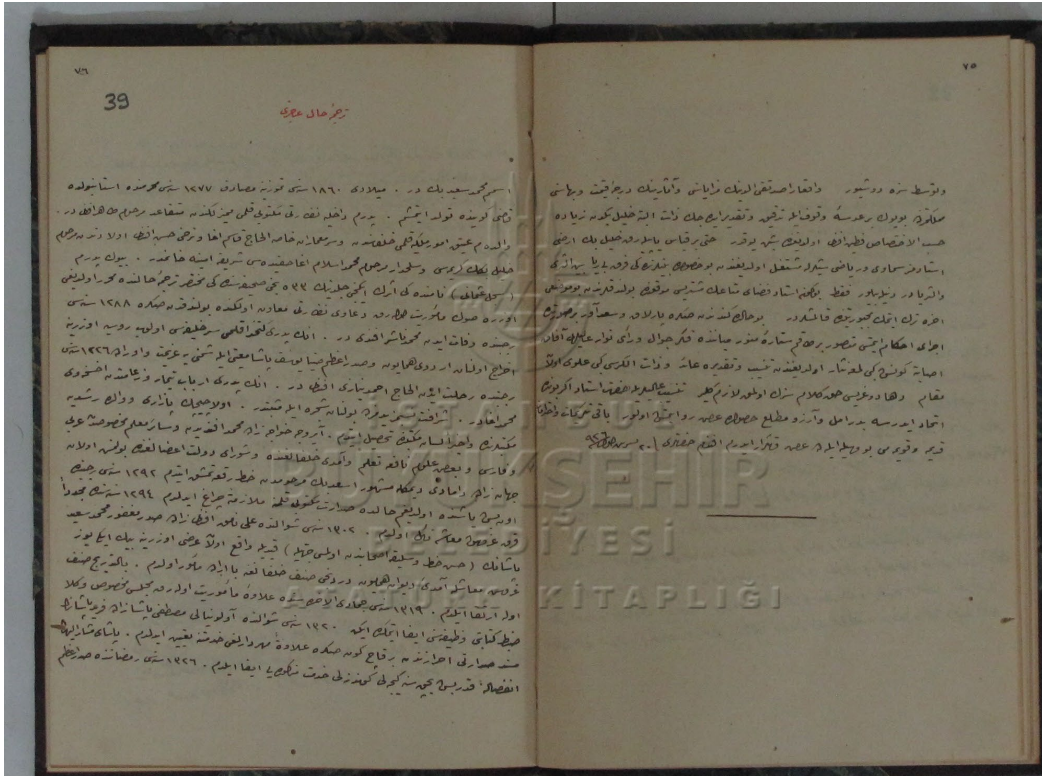
¹⁶¹ M: + gayr-i matbû'

¹⁶² Beytin ikinci mısraı aslında "Andırır sâhibin cihânda eser" şeklindedir. bk. Yûsuf Kâmil Paşa 1279: 3.

Ek-1: Yazma Nüshalardan Örnek Varaklar



İbnülemin Koleksiyonu nr. 3397/NEKTY10813



Muallim Cevdet Yazmaları nr. 280

EK-2: Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahval Defterleri Fihristi (DH.SAİD.d), 10/181-182:**[181]**

Mehmed Sa'îd Bey Mektûbî-i Dâhiliyye Odası mümeyyizi Tâhir Efendi'nin mahdûmudur.

Bin iki yüz yetmiş yedi senesi hicrîsinde Dersa'âdet'de tevellüd eylemiştir.

Mu'allim-i mahsûsdan mukaddemât-ı 'ulûmu okudukdan sonra Vâlide Mekteb-i Rüşdiyyesinde tahsîl-i fûnûn eylemiştir. Türkçe kitâbet eder. Fransızcaya âşinâdır. Bin iki yüz doksan iki senesi Receb'inin beşinci günü on beş yaşında olduğu hâlde mülâzemetle Mektûbî-i Sadr-ı 'Âlî Odasına dâhil olarak doksan dört senesi Safer'inin yirmi yedisinde müceddeden kırk kuruş ma'âşa nâ'il ve ma'âş-ı mezbûr doksan beş senesi Receb'inin on üçünde kırk ve Zî'l-hicce'sinin on beşinde otuz kuruş zamm ile yüz on kuruşa vâsıl olmuş iken doksan altı senesi şehir-i Ramazân-ı Şerîf'inin yirmi beşinde icrâ olunan 'öşr tenkîhâtı sırasında doksan dokuz kuruşa tedennî ve sene-i mezbûre Zî'l-hicce'sinin yirmi dokuzunda elli bir kuruş zammıyla yüz elli kuruşa iblâğ olunmuş ve doksan yedi senesi Rebî'ü'l-âhîr'inin ikisinde vâkî' olan yüzde yirmi tenzîlât kalemce mahlûl olan ma'âşdan kapatılarak elli kuruş daha 'ilâvesiyle iki yüz kuruş ve doksan dokuz senesi Muharrem'inin yirmi birinde yüz ve Cümâde'l-âhire'sinin yirmi dördünde yüz elli ve bin üç yüz senesi Şa'bân-ı Şerîf'inin yirmi altısında yine yüz ve bin üç yüz bir senesi Cümâde'l-ûlâ'sı guresinde kezâlik yüz kuruş zamâyim vukû'uyla altı yüz elli kuruşa terakkî edip bin üç yüz iki senesi Şevvâl'inin yirmi üçünde bin iki yüz kuruş ma'âş ile Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn Odasının dördüncü sınıf hulefâsı silkine ilhâk olunmuştur. Doksan dokuz senesi Şa'bân-ı Şerîf'inin on ikisinde rütbe-i sâliseyi ve bin üç yüz senesi şehir-i Ramazân-ı Şerîf'inin yirmi sekizinde rütbe-i sâniyye sınıf-ı sâniisini ve bin üç yüz bir senesi Muharrem'inin beşinde dahi sınıf-ı mütemâyizini ihrâz eylemiştir.

Şimdiye kadar müceb-i mes'ûliyyet ve şikâyet bir güne hareketde bulunmamıştır.

Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn 'Atûfetlü Tevfik Bey Efendi Hazretleri tarafından yazılan mülâhazada mûmâ-ileyh hakkında hüsn-i hat ve selîka ashâbından edîb ve müdâvim bir zâtdır denilmiştir. fî 14 Ramazân sene 303 ve fî 4 Haziran sene 302.

Mûmâ-ileyh Sa'îd Bey'in hâ'iz olduğu rütbe-i sâniyye sınıf-ı mütemâyizini bin üç yüz üç senesi Zî'l-hicce'sinin dokuzunda ûlâ sınıf-ı sâniisine terfî' buyurulmuştur.

Mîr-i mûmâ-ileyh ma'âş-ı bin üç yüz dört senesi Cümâde'l-ûlâ'sının dördünde vâkî' bin üç yüz iki senesi Kânûn-ı Sâni'sinin on altısında üç yüz kuruş zammıyla bin beş yüz kuruşa iblâğ olunarak bin üç yüz beş senesi Muharrem'inin on birinde üçüncü rütbeden Mecîdî nişânı ihsân buyurulmuştur.

Mîr-i mûmâ-ileyhe bin üç yüz yedi senesi Muharrem'inin altısında dördüncü rütbeden nişân-ı 'Osmânî ihsân buyurulmuştur.

Mûmâ-ileyh bin üç yüz sekiz senesi yirmi altısında bin sekiz yüz kuruş ma'âş ile üçüncü sınıfa nakl olunarak sene-i merkûme Rebî'ü'l-evvel'inin yirmi dokuzunda ma'âşına iki yüz kuruş zamm edilmiştir.

Mîr-i mûmâ-ileyhin ma'âşına bin üç yüz dokuz senesi Cümâde'l-âhire'sinin yirmi birinde yüz elli kuruş zamm edilmiştir.

Mîr-i mûmâ-ileyh vezâ'if-i me'mûriyyetini ibkâda müşâhid olan ikdâm ve mesâ'îsi ve şâyeste-i 'âtîfet-i seniyye olunmasına mebnî bin üç yüz on senesi Cümâde'l-ûlâ'sı guresinde üçüncü rütbeden nişân-ı 'âlî-i 'Osmânî ihsân buyurulmuştur. Mîr-i mûmâ-ileyhin ma'âş-ı sene-i merkûme Cümâde'l-âhire'sinin yirmi dördünde = Kânûn-ı Sâni sene 308 iki bin üç yüz ve sene-i merkûme Zî'l-hicce'sinin on beşinde = 17 Haziran sene 309 iki bin dört yüz ve bin üç yüz on iki senesi Rebî'ü'l-evvel'inin yedisinde 26 Ağustos sene 310 iki bin beş yüz elli kuruşa iblâğ edildiği Dâhiliyye Muhâsibesinin 8 Mart sene 315 târîhli müzekkeresinde gösterilmiştir. Mîr-i müşârün-ileyhe vezâ'if-i me'mûriyyetini reviyetmendâne ibkâ etmekde olmasına mebnî sene-i merkûme Receb'inin on dördünde rütbe-i ûlâ sınıf-ı ûlâ tevcîh buyurulmuştur. Mîr-i müşârün-ileyhin ma'âş-ı şehir-i mezkûrun on yedisinde 1 Kânûn-ı Sâni sene 310 iki bin sekiz yüz ve bin üç yüz on üç senesi Zî'l-ka'de'si selhinde 1 Mayıs sene 312 üç bin kuruşa iblâğ edildiği mezkûr müzekkerede gösterilmiştir. Mîr-i müşârün-ileyh vezâ'if-i me'mûriyyetini hüsn-i ibkâda mesâ'î-i memdûha ve reviyetkârânesine mebnî bin üç yüz on dört senesi Receb'inin on dokuzunda ikinci rütbeden Mecîdî nişân-ı zî-şânı ihsân buyurulmuştur. Mîr-i müşârün-ileyhin ma'âş-ı sene-i merkûme Şevvâl'inin dokuzunda 1 Mart sene 313 'öşr bi't-te'cîl iki bin yedi yüz kuruşa tenezzül ve bin üç yüz on beş senesi Muharrem'inin on ikisinde iki bin sekiz yüz ve bin üç yüz on altı senesi Safer'inin

yirmi ikisinde 1 Temmuz sene 314 üç bin yüz kuruşa terakkî eylediği mezkûr müzekkerede gösterilmiştir.

Mîr-i müşârün-ileyh bin üç yüz on bir senesi Cümâde'l-ûlâ'sı guresinde gümüş iftihâr ve bin üç yüz on beş senesi Rebî'ü'l-âhir'inin on altısında Yunan muhârebe madalyaları ihsân buyurulduğu ol bâbdaki berât-ı hümayûnlardan anlaşılmıştır.

Mîr-i müşârün-ileyhe ehliyyet ve reviyet ve sadâkatle berâber vezâ'if-i me'mûriyyetinin hüsn-i ifâsında görülen ikdâm ve mesâ'isi cihetiyle bin üç yüz on altı senesi Şa'bân'ı guresinde tebdîlen ikinci rütbeden nişân-ı 'Osmânî ihsân buyurulmuştur.

Mîr-i müşârün-ileyhin ma'âşî sene-i mezkûre Ramazân'ı selhinde 30 Kânûn-ı Sâni sene 314 üç bin dört yüz kuruşa iblâğ buyurulduğu Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesi Muhâsebesinin 3 Nisan sene 324 târihli tezkere-i cevâbiyyesinde gösterilmiştir.

Mîr-i müşârün-ileyhe vezâ'if-i mevdû'asını reviyetmendâne ve mukaddemâne ifâ etmekde olunmasından nâşî bin üç yüz on sekiz senesi Cemâziye'l-evvel'inin dördünde tebdîlen birinci rütbeden Mecîdî nişân-ı zî-şânî ihsân buyurulmuştur.

Mîr-i müşârün-ileyhin ma'âşî bin üç yüz on dokuz senesi Safer'inin üçünde 9 Mayıs sene 317 beş bin kuruşa iblâğ ve bin üç yüz yirmi senesi Şevvâl'inin yirmi ikisinden i'tibâren 8 Kânûn-ı Sâni sene 318 Sadr-ı 'Âli Mühürdârlığı ma'âşî olarak dokuz yüz yetmiş iki kuruş tahsis buyurulduğu ve bin üç yüz yirmi bir senesi Safer'inin on üçünde 28 Nisan sene 319 ma'âşî altı bin kuruşa terakkî eylediği muhâsebe-i mezkûrenin sâlifü'z-zikr 3 Nisan sene 324 târihli müzekkere-i cevâbiyyesinde bildirilmiştir. Mîr-i müşârün-ileyh umûr-ı me'mûresinde müşâhede olan ikdâmât-ı sadâkatkârânesi cihetiyle sene-i mezkûrede Rebî'ü'l-evvel'inin yirmi altısında terfî'an rütbe-i bâlâ tevcih buyurulmuştur.

Mîr-i müşârün-ileyhe bin üç yüz yirmi iki senesi Receb'inin üçünde altun liyâkat madalyası ihsân buyurulduğu berât-ı hümayûndan anlaşılmıştır.

Mîr-i müşârün-ileyhin ma'âşî şehir-i mezkûrun yirmi altısında 23 Eylül sene 320 altı bin dört yüz kuruş doldurduğu zikr olunan muhâsebenin 3 Nisan sene 324 târihli tezkere-i cevâbiyyesinde gösterilmiştir.

[182]

Mîr-i müşârün-ileyhe bin üç yüz yirmi üç senesi Zi'l-ka'de'sinin sekizinde altun imtâz madalyası ihsân buyurulduğu ol bâbdaki berât-ı hümayûndan anlaşılmıştır ve mezkûr berât-ı hümayûn Sicill-i Ahvâl İdâre-i 'Umûmiyyesince 'aynen görülerek i'âde edilmiştir.

Müşârün-ileyhin bin üç yirmi yedi senesi Rebî'ü'l-evvel'inin yirmi üçünde 1 Nisan 325 muvakkat bütçe mücibince ma'âşî dört bin kuruşa tenzîl olunup Şa'bân'ın yirmi üçünde 23 Ağustos sene 325 icrâ kılınan tensikâtda üç bin kuruş ma'âşla Meclis-i Vükelâ Zabıt Kitâbetine me'mûr buyurulduğu Dâhiliyye Muhâsebe Müdüriyyetininin 1 Kânûn-ı Evvel sene 325 târihli müzekkere-i cevâbiyyesinde beyân kılınmıştır.

Mîr-i müşârün-ileyh kıdem ve kifâyetine mebnî bi'l-istîzân şeref-sâdır olan irâde-i seniyye mücibince sene-i merkûme Zi'l-ka'de'sinin dokuzunda 9 Teşrîn-i Sâni sene 325 beş bin kuruş ma'âşla Sadâret-i 'Uzmâ Tahrîrât Müdüriyyetine nakl buyurulmuştur.

Müşârün-ileyh bin üç yüz otuz bir senesi Ramazân'ının yirmi üçünde 13 Ağustos sene 329 'azliyle yerine dîgeri ta'yîn buyurulmuştur.

Müşârün-ileyh 13 Ağustos sene 329 târihinde iki bin beş yüz kuruş ma'zûliyyet ma'âşî tahsis kılındığı Mahsûsât-ı Zâtiyye Müdüriyyetininin 11 Teşrîn-i Sâni sene 329 târihli müzekkeresiyle bildirilmiştir. fî 19 Mart sene 330.